MLADIM SRCEM

ZV. IV.

ZBIRKA POVESTI ZA SLOVENSKO MLADINO

23454

KSAVER MEŠKO

MLADIM SRCEM

ČETRTI ZVEZEK

ILUSTRIRAL

ŠAŠA ŠANTEL

1940

IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU

NATISNILA MOHORJEVA TISKARNA (FRAN MILAVEC) V CELJU

REDNA KNJIGA ZA ČLANE DRUŽBE SV. MOHORJA

Vsebina

Otrok in kamen 3
Na sveti post 5
Dizmova mati 28
Mater je ljubil 38
Tatič 42
V sveti noči 49
Kačja kraljica in hlapec 52
Luna in žabica 55
Prvi razred 57
Sanjarije 61

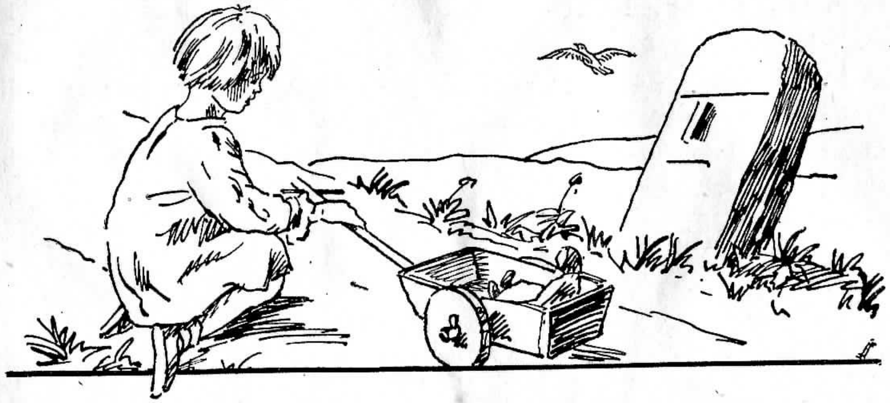

Otrok in kamen

Stoji ob cesti močno v zemljo vkopan temnosiv kantonski kamen.

Pa pride k njemu otrok in ga vpraša:

»Ti, pravkar sem videl sedeti na tebi ptičko. Tako lepo je pela. Ne res, da si je bil zelo vesel?«

»Nič,« pravi hladno kamen.

»Nič?« se čudi otrok. »A včeraj je sedel na tebi tuj, star mož. Videl sem, da je jokal. Ta pa se ti je gotovo hudo smilil?«

»Nič,« pravi kamen.

»Nič? Čudno! A kadar sonce tako lepo nate sije, si vendar vesel, kaj?«

»Nič,« pravi kamen.

»Nič? Tega ne razumem. Ako pa te poleti vsega ožge s svojimi pekočimi žarki in se jih ne moreš ubraniti, ker ne moreš nikamor v senco, pa ti je vendar nerodno in se joziš na sonce?«

»Nič,« pravi kamen.

»No, pa pozimi, kadar je tako mraz in jaz še v svoji topli suknjici ne grem rad iz sobe, te pač zebe in ves drgetaš?«

»Nič,« pravi kamen.

»Nič? Kakšen pa vendar si? A če te s tole šibo krepko udarim, te to tudi nič ne zaboli in ne razjezi?«

»Nič,« pravi kamen. »Glej, neobčutljiv sem za dobro in slabo, za bol in radost. Zato mi pravijo ljudje ‚kamen'. Vedi pa, da so tudi ljudje, ki so prav tako neobčutljivi za dobro in hudo, za bol in radost. Da imajo v prsih kamen namesto srca, govore o njih. Teh se varuj, otrok moj!«

Na sveti post

Na dan pred Božičem, na sveti post, je vstala mlada vdova Anka Slaničeva navsezgodaj. Vstala je, naredila luč, se umila, oblekla, zmolila angelovo češčenje in je poiskala v postelji pod vzglavjem, v slami pod blazino, veliko zelenkasto ruto. Otipala jo je in jo potegnila iz slame. Odvila jo je, podržala jo proti luči, in naproti so se ji zasvetili štirje srebrni goldinarji. Bili so lepo svetli, malo ne še novi... Dobila jih je konec novembra, ko je zapal prvi sneg, in ni bilo več mogoče delati. Pri kmetu Žirovniku jih je dobila, spodaj v vasi — Slaničeva koča je stala četrt ure od vasi, na samoti, ob gozdu.

Anka je vzela goldinar za goldinarjem v roko, vsakega je obrisala ob obleko in spravila drugega za drugim v mošnjiček rajnega moža. Brisala in spravljala jih je počasi; bridko in težko ji je bilo ob misli, da so ti štirje goldinarji plača za delo vsega poletja in vse jeseni do prvega snega.

Z boljo se je zdaj spomnila, kako jih je jemal stari Žirovnik polagoma iz velikega, starega mehurja — počasi, slovesno, s trdo roko jih je vlekel iz mošnjička. Roka, ki je dolgo iskala v mehurju in le nerada potegnila iz njega, zamišljeno lice, nemirne oči — vse

je govorilo glasno in pričalo, kako se mu smilijo svetli srebrniki, in kako ga zaboli srce vsakokrat, kadar položi enega na mizo in odtegne roko od njega... »Zdaj ni več moj!« — Čuti to in težko mu je pri srcu, ki je vse trdo in polno pohlepa.

Štiri je odštel na mizo, počasi, premišljeno, s težko, obotavljajočo se roko. Ko so ležali na mizi pred njim, se je dotaknil še enkrat vsakega, kakor bi se hotel s tem posloviti od njih, znancev svojih in ljubljencev, ali kakor bi se hotel še enkrat prepričati, če jih res ni več. A ni jih bilo več, bili so le štirje — s težko in počasno roko je spet zavezal mehur in ga je vtaknil v žep.

Slaničevka ga je gledala začudena, kako počasi in premišljeno šteje goldinarje, in kako mu je težko slovo od njih. Še bolj se je zavzela in vsa se je preplašila, ko je videla, da je odštel le štiri in je spet zavezal mehur in ga vtaknil v žep...

»To imaš, Anka!« — Potisnil je srebrnike po mizi pred njo, počasi, kakor bi še pomišljal, ni li dal preveč in ali ne bi kazalo, da enega vzame nazaj in ga spravi spet v mehur, ki mu je počival v žepu, velik in poln, da je prijetno čutil njegovo težo ob nogi.

»To imaš, Anka, vzemi!« — Slaničevka ga je gledala plašna in prestrašena. Ni mogla stegniti roke po svetlih goldinarjih. Tudi govoriti in ugovarjati ni mogla v prvem zavzetju. Začutila je, kako ji postaja toplo po vsem telesu. V očeh jo je zaskelelo, v srcu ji je zaklicalo in zakričalo z bolečim glasom: »Štiri goldinarje! Za delo in trud dolgega poletja in vse jeseni do danes... Štiri goldinarje! Mati božja!«

Pogledala je starcu v lice — mrzlo je bilo in trdo. Sklonila se je nekoliko, da mu pogleda še v oči, ali ni v njih iskrice sočutja, da mu pogleda skoz oči v dušo, ali jo pač še ima, in ali živi v nji trohica usmiljenja. A starec se je sključil, potuhnil. Čutil je pač, kaj išče v njegovih očeh. Toda le trenutek je sedel sključen in potuhnjen. Takoj se je vzravnal, nagloma, kakor bi se sramoval slabosti, ki ga je premagala in potlačila proti njegovi volji. Visoko je dvignil glavo in ji je pogledal naravnost v oči — brez sočutja, brez usmiljenja jo je pogledal, s pogledom, ki jo je vrezal v srce.

»Ali ne boš vzela?« — Kakor bi trkalo železo ob železo, tako trde so bile njegove besede.

Pretreslo jo je, v ušesih ji je zašumelo. Svetli goldinarji so ji zaplesali pred očmi, da jih je videla le nejasno.

»Ali naj bo to za vse leto?« — je vzdihnila s komaj slišnim glasom. Vsa njena plašnost in prestrašenost, vsa srčna bol je trepetala v tihem, ponižnem vprašanju. A starec ni maral videti njene plašnosti, ni hotel slišati njene boli in njenega obupa.

»Kaj pa hočeš še? Ali ni dovolj? — Tudi otroci so vedno stali pri nas, in sem jih moral rediti.«

»Oče Žirovnik, ali nimate nič usmiljenja z vdovo in sirotami?«

Mož je skomizgnil z ramami in si je gladil z redkimi kocinami poraslo brado. Suho lice se mu ni spremenilo ne za spoznanje, ne senca mehkejšega in blažjega čustva mu ni šinila čez njega.

»Ali se ne bojite Boga, oče Žirovnik?«

Majhne sive oči kmetove so se uprle v njo surovo in jezno.

»Štiri otroke imam doma, oče Žirovnik. In zima je dolga... dolga.«

»Čemu mi pripoveduješ to?... Vzemi, če ne, jih spet spravim.«

Plašna je pogledala srebrnike. Zazdelo se ji je, da se nagiba miza proti Žirovniku, in goldinarji se kotljajo kar sami nazaj v njegov žep, v umazani stari mehur.

Prijela je za rob mize in se je sklonila nad njo — glej čudo, vsa miza je bila v trenutku polna srebrnikov, velikih, belih, povsem novih. Dotaknila se jih je, da jih spravi, in glej, bili so spet le štirje. Svetli so bili, lepi, malo ne novi, a bili so samo štirje.

Roka ji je drhtela, ko jih je potiskala proti robu mize, da jih sesuje v peščico, preden jih spravi skopuh nazaj v mehur brez dna. Tako ji je trepetala roka, da je potisnila enega čez rob mize in mimo nastavljene peščice. Jasno in zvonko je zažvenketalo na tleh, in srebrnik se je zakotljal proti vratom.

»Glej, ta ni tvoj, ker te sam ne mara.«

Prestrašila se je še bolj... »Vzame mi ga spet!« — Naglo je planila proti vratom. A goldinar se je zasukal v stran, kotljal se je pod posteljo. Globoko se je pripognila, a ni ga dosegla. Poklekniti je morala, da ga je dobila izpod postelje. Obrisala ga je ob predpasnik in ga je spravila z drugimi v žep...

Tega se je spominjala Slaničevka, ko je odvezala in razmotala ruto, in so ji srebrniki blesteli pred očmi — vsi lepi, beli, skoraj še novi. A samo štirje so bili, trud pa je bil tako dolg, delo tako težko, in zima se je šele pričela in bo še dolga, dolga. Bridko in tesno ji je bilo pri srcu, ko je strmela zamišljena na goldinarje.

Skrbno in vestno jih je hranila do danes... »Za Božič bodo!« — je sklenila že tedaj, ko jih je prinesla domov. In res jih je hranila. V začetku decembra je kupila mero rži za kruh. A plačala jo je z dvema goldinarjema, ki ju je imela še po rajnem možu — umrl je

pretekle pomladi. Bil je pokrivač, po nesreči je pal s strehe, si poškodoval notranje dele in je umrl kmalu nato... Po pogrebu ji je ostalo še nekaj goldinarjev od moževe gotovine. S temi je plačala rž za kruh, štiri Žirovnikove pa je hranila, da kupi ob Božiču otrokom kakih malenkosti. Vseh seveda ne sme porabiti. Morda izda enega, ostale treba hraniti še za naprej: zima se je šele pričela in bo še dolga, dolga. Zaslužka vso dolgo zimo ne bo, jesti pa bo treba...

Že davno, že v poletju se je namenila Anka v mesto. Sestrično je imela v mestu, ki je bila omožena s sodnijskim slugom. Nekoč poleti je obiskala Tončka starše in pri ti priliki se je oglasila tudi pri Slaničevih. Prinesla je malim nekaj obleke; stara je bila sicer ta obleka in že obnošena, Tončkina otroka je nista več mogla in ne marala nositi; a Slaničevka je bila hvaležna zanjo, otroci so je bili veseli in srečni. Tetki so se priljubili zdravi in živi malčki, in obljubila je, da jim daruje o Božiču spet kaj. Povabila je sestrično, naj pride ob Božiču sama v mesto in vzame s seboj, kar in kolikor ji bo že mogla dati.

Anka se je odločila, da pojde na sveti post. In res je vstala navsezgodaj, vzela denar iz postelje in ga spravila v žep. Zakurila je bolj ko navadno, da otroci ne bodo čez dan prezebali. Zbudila je male, jih oblekla in jim dala zajtrk. Hkrati jim je pripravila obed — lonec prosene kaše. Postavila ga je na peč in je naročila najtarejšemu, Pavlčku:

»Proti poldnevu vam deni kašo v skledo in jejte.«

»Ali opoldne ne boste še doma, mati?« — je vprašal Tinče, šestleten fantek, črnolas, z živimi ogljeno črnimi očmi.

»Opoldne še ne, a pridem kmalu potem.«

»In kaj nam prinesete, mama?« — je poizvedovala Tilka, petletno dekletce, otrok z bujnimi zlatimi kodri in z modrimi očmi. Odkod je imela te zlate kodre, krasne kakor svila in mehke kakor volna, in odkod je dobila te čudovite modre oči, mati sama ni vedela — v vsi družini ni imel nihče tako sončnih las in tako krasnih oči.

»Novo krilo dobiš, Tilka. Od tetine Karoline ga dobiš.«

»Novo krilo!« — se je veselilo dekletce. »In žemlje nam prinesete od tetke, ne res, mama? Saj so nam jih tetka prinesli zadnjič tudi.«

»Da, žemlje, žemlje!« — Tinče je plosknil od same radosti z roko ob roko, iz oči pa mu je sijalo neskončno veselje.

»Meni pa konja, ki piska!« — se je vmešal Petrček, najmlajši. V srajčici je stal ob materi in jo je držal za krilo, kakor je ne bi maral pustiti od doma, od sebe.

»Vsak dobi nekaj, a pridni morate biti in mirni... Petrček, sedi lepo k peči, da ti ne bo mrzlo... Vsi ostanite v sobi, dokler se ne vrnem. Zunanja vrata zaprem, da ne bi prišel kdo in vam storil kaj žalega.«

»A pred večerom pridete gotovo, mama, kaj? Strah bi nas bilo« — je modroval Pavlček.

»Pridem, pridem gotovo... A kaj bi vas naj bilo strah, saj bo angel varuh pri vas, če boste lepo pridni.«

»Bomo, mama, bomo, da angel varuh ne odide od nas.«

Anka je pokropila otroke, pokrižala vsakega posebej, pokropila in pokrižala je tudi sebe in je odšla.

Otroci so prisluškovali, kako je zapirala vrata, kako je škripal ključ. Videli so jo še, ko je stopala po podstenju mimo oken, njene korake so slišali še na trdem podstenju — potem je postalo tiho. Sedeli so ob peči in molčali in gledali na okna in spremljali v mislih mamico, ki je šla, da jim prinese iz mesta božičnih darov — obleko, žemlje, konjička in Bog ve, kaj še vsega lepega, ker v mestu je neizmerno dosti lepega in dobrega... Vse jim prinese, česar si želijo, po čemer hrepene... vse jim prinese... »Da bi se vrnili le kmalu!« —

* * *

Zunaj je bilo mrzlo. Nebo je bilo oblačno. Megla, ki je ležala skoraj ves december po dolini, se je dozdevala danes redkejša. A mrzlo je bilo, bril je sever.

Anka je imela tanko obleko, in veter ji je pihal skoz njo, kakor bi bila ogrnjena s pajčevino. Do kože ji je silil mraz, do kosti. Časih ji je zapihalo nasproti, da jo je zaskelelo v obraz, kakor bi jo zbodlo z iglami, kakor bi jo vrezalo z britvijo. Globoko jo je vrezalo, v meso, do kosti, do mozga.

Da bi se ogrela, je stopala krepko, naglo. Zemlja je bila zmrzla, pot polzka, da se je stopalo kakor po steklu. Časih ji je noga spodrsnila — Anka se je vsa stresla in se prestrašila. Privzdignila je obe roki — v eni je nesla košarico — in je zakrililа z njima po zraku, da se je obdržala pokoncu. Šolne je imela stare, iz prejšnje zime; obdrgnjeni so bili in tanki, zato jo je spočetka zeblo tudi v noge.

Hitela je, ker ji je bilo mrzlo in ker se ji je mudilo, da se vrne skoraj k otrokom. Nagla hoja jo je polagoma ogrela. Ko je začutila v nogah in po telesu gorkoto — tudi obraz se ji je ogrel in pordečil — ji je postalo pri srcu mehko, prijetno, nekako svečano.

»Sveti večer je nocoj« — je pomišljala, in misli so ji bile lahke in gibčne — »in malim prinesem obleke in daril. Lep sveti večer bo.« Domislila se je svetega večera pred letom, in takoj se je pozgubila radost, ki ji je bila ogrela srce in misli... »Lani je živel še Miha! Kako lahko bi bil še letos med nami!« — Sedemintrideset let je šele imel za seboj, a je moral leči v grob. Njo pa je pustil samo z otroki, samo v siromaštvu in v skrbeh in v trpljenju.

Domislila se je moža in svoje zapuščenosti in uboštva in kako trdo je ravnal z njo Žirovnik... »Zdaj si upa, vdova sem, brez pomoči in brez obrambe«... in na srce in na vse misli ji je legla otožnost in bridkost. V očeh je začutila solze — veter je potegnil silneje, udaril jo je v lice, skoz obleko ji je šinil, z mrzlo roko se ji je dotaknil golega telesa, da je zadrgetala. Stresla je z glavo, da odžene trpke misli, vzdihnila je z vzdihom, bridkim in vdanim hkrati, in je pospešila korake.

Segla je v žep in potipala, ali je še mošnjiček v njem, in ali še ima goldinarje. Ako bi jih izgubila, kaj naj počne? A mošnjiček je še bil v žepu in srebrniki še v njem. Ko se jih je dotaknila, jo je spreletelo spet bridko in bolno; spet se je spomnila Žirovnika. Ako bi bil pravičen, bi ji bil moral dati vsaj še enkrat toliko, in marsikaj bi mogla kupiti danes, čemur se bo morala zdaj odreči.

»Nesrečnež nima vesti in ne duše!« —

Vzdihnila je in je šla svojo pot. Ob cesti so stala posamezna drevesa. Belo so bila ogrnjena, opravljena v čudovito nežno, čipkasto obleko, stkano bržčas nalašč za praznike. Tiha so stala ob cesti, zamišljena, kakor v sanjah.

Tu pa tam je tekel ob stezi potočec. Ta ali oni je pritekel v ozki in plitvi strugi dol po travnikih, pod cesto so mu izkopali rov, po njem se je zlival skoz in je hitel med travniki spet dalje. A šumljali ti potočci niso, bili so zamrzli. Pod ledom je pač zaklokotalo časih tu pa tam, kakor bi se bila zdramila voda iz sna, se prestrašila, da je zaprta in vklenjena in bi se vzpela in zagnala s silo proti ledu, da ga predre, da ga stre in vrže raz sebe. A ledeni pokrov se ni ganil, le zaškripalo je časih v njem — dolgočasno mu je bilo morda in pusto v ti zimski tišini in vzdihnil je, da bi slišal vsaj lastni glas.

Anka je slišala te vzdihe, a se ni menila zanje. Hitela je. Prihajala je mimo hiš, mimo posameznih posestev je šla in skoz večje vasi. Iz dimnikov se je kadilo; ob studencih so stale dekle in zajemale vodo; na dvoriščih se je sprehajala perutnina, kje ob hiši, ob hlevih je zalajal pes. Lajal je in je pohitel proti cesti, a ob plotu se je ustavil, zabevskal še nekolikokrat in se vrnil na vežni prag, k hlevu ali v listnjak.

Na cesti so postajale vrane. Razbrskavale so odpadke, iščoč si hrane. Dvigale so se šele, ko jim je prišla na dva koraka blizu. Zakrakale so s hripavimi glasovi, poletele malo v stran, a z lenim in malomarnim vzletom; takoj za popotnico so poletele spet na cesto, se spustile na odpadke in jih razkopavale znova.

Približno ob polovici poti se je pričenjal velik gozd. Tih in svečan je ležal pred Anko. Ves bel je bil, sama neizmerna množica božičnih drevesc... Anki se je zazdelo, ko ga je gledala pred seboj, da plava nad njim in v njem nekaj čudežnega — kakor bi se opletal vseh teh neprešteti dreves in drevesc tih sen. O nečem neizrekljivo lepem je moral sanjati ves obširni les, ker se je zdelo, da se ne upa niti ganiti, niti dihniti ne — kakor bi sanjal neizmernim čudežem svete noči naproti.

Stopila je vanj, in izpreletelo jo je čudno. Tako resno in tako tesno ji je postalo pri srcu in v mislih, kakor bi vstopila ob večernem mraku v velikansko cerkev, in bi se zaprla vrata hipoma za njo, in bi bila sama v dremajočem, skrivnosti polnem svetišču. Ali kakor bi zašla na neizmerno pokopališče: vsenaokoli, kamor pogleda oko, grobovi, tihi, mirni, ogrnjeni z belim mrtvaškim prtom. Nad vsakim sanja cipresa, kakor jih sanja četverica na domačem pokopališču ob kapelici, kjer počivajo fare dušni pastirji — vse tihe, mirne, kakor brez življenja, vse ogrnjene istotako kakor grobovi z belim mrtvaškim prtom...

Vse je tiho naokoli, vse mrtvo — le pod njeno nogo škriplje zmrzla zemlja, in zdaj zdaj zavzdihne kje ob poti... zavzdihne, zaječi, a utihne takoj spet, kakor bi se prestrašilo, da je motilo skrivnostni mir mrtvih in svetniško tišino.

Stopala je naglo, kakor bi jo neizmerni les s svojim pokopališkim mirom in molkom plašil... Tu pa tam so se povešale tanke veje, obtežene z ivjem, globoko dol na stezo. Anki se je zazdelo, da ji hočejo zapreti pot, jo objeti, jo obdržati pri sebi — v širnem, tihem gozdu.

Sklonila je glavo in pospešila korake. A dasi je sklanjala glavo globoko, se je zadela vendar zdaj pa zdaj kje ob vejo — ivje se je sesulo z veje na pot, tudi na njo je padlo in v košarico ji je zdrsnilo. Iztresla ga je, da se je ne bi raztajalo notri, stresla ga je tudi z obleke.

Neprijetno ji je bilo, postajalo jo je skoraj strah, zato je hitela. Dolgo je hodila; zdelo se ji je, da ne bo lesa nikoli konec — a glej, hipoma je prihajalo drevje redkejše, gozd je ponehal, velika ravan se je odprla in odgrnila pred njo. Zadihala je prosteje; tako prijetno

ji je bilo, ko je stopila na plano, na polje, kakor bi jo bil kdo zasledoval, jo preganjal, in bi mu bila ušla in prišla v varno zavetje.

Čuj, tik za njo je zavzdihnilo v lesu, zaječalo je na pol bolno na pol jezno, kakor bi bilo gozdu žal, da jo je izpustil, da je ni obdržal v sebi. A komaj je še slišala to jecanje, ni se menila zanj. Bila je na prostem, gozd ni imel več moči do nje, in ni se ga bala več.

Prišla je na veliko cesto. Na cesti je bilo živahno. Srečavala je vozove, ljudi, oblečene na pol praznično; posamič ali v gručah so se vračali iz mesta. Najbrž so vozili in nosili v mesto božičnih drevesc, jabolk, orehov; v mestu pa so nakupili raznih potrebščin za praznike, daril za otroke, piškotov, pozlačenega, posrebrenega in raznobarvnega papirja za jaslice in drugih malenkosti.

Došla je postarno ženico in se ji pridružila. Starka ji je povedala, da gre obiskat hčerko, ki je že leto dni v službi v mestu. Tožila je, da je utrujena — od doma je odšla že v mraku. Tudi Slaničevka je začutila utrujenost — polštiri ure je že hodila.

Šle sta skupaj, ob enajstih sta prišli v mesto... »Vsaj ob poli ene odidem iz mesta in okoli štirih sem doma« — je pomišljala Anka, ko se je poslovila od starke sopotnice in je šla iskat stanovanja sestričinega.

Našla ga je kmalu. Tončka jo je sprejela prijazno in presrčno. Mož je bil še v pisarni... »Ob dvanajstih se vrne in gremo takoj k obedu. Do tedaj si malo odpočiješ, Anka. Po obedu ti poiščem obleko in druge malenkosti, in greš počasi spet proti domu.«

»A potemtakem bom pozna.«

»Ne boš, Anka. In saj stopiš lahko potem malo hitreje.«

Slaničevka se je čutila utrujeno, zato ji je bilo prijetno, ko je sedla in ni se branila, da ostane pri obedu. Tudi gorkota v sobi ji je dela dobro... »Kar sedela bi tukaj« — ji je šinilo v glavo. A domislila se je doma, otrok, ki čakajo in pogledujejo pri oknu, kdaj se vrne. In daleč od nje je odbežala lepa misel, da bi kar sedela in sedela na mehkem stolu v topli sobi. Naglo jo je zapustila in je odbežala daleč od nje.

Ozrla se je po sobi in je začutila, kako prijetno je v tem domu. Tukaj ni tiste osamelosti, ki se je naselila v njen dom, kar ji je umrl mož. In tiste bede ni, kakor v njeni koči, in ne tistih mučnih skrbi, ki hodijo po sobi pri nji doma — s tihimi, plazečimi se koraki hodijo po izbi, a hodijo venomer in je ne zapuste nikoli in se ne izselijo nikdar.

Glej, nekaj toplega diha tukaj iz vseh kotov, nekaj mehkega. Prijetno ti diha naproti in te boža po licih in po čelu in te vabi, da, sili te, da naj sedeš in sediš dolgo, da naj ostaneš tukaj za vedno in naj ne hodiš v zimo in mraz. A pri nji doma gleda nekaj iz vseh kotov s plašnimi in nemirnimi očmi; z gladnimi očmi gleda dostikrat iz kotov in s sten. Mrzlo ji veje naproti iz vseh sten; uboštvo in pomanjkanje sta zapisana na njih. Po sobi stopa neprenehoma skrb s trdim in hladnim obrazom in vzdihuje s težkimi in žalostnimi vzdihi.

S temi mislimi je govorila natihoma, v srcu. Glasno je pa kramljala med tem z Gabrijelom in Karolino, otrokoma Tončkinima. Poznala sta jo že od prej — z rajnim možem je bila nekajkrat pri njih. Izpraševala sta jo o vsem mogočem: ali imajo tudi pri njih tako zimo, ali se kaj drsajo, ali hodijo njeni otroci v šolo, ali bodo imeli božično drevesce — in stotero drugih reči sta hotela izvedeti, ki so za odrasle ničeve malenkosti, mladim ljudem pa se dozdevajo velike in izredne važnosti...

Zunaj po ulicah je med tem žvižgal veter in začel je naletavati sneg. Anka je pogledala zdaj zdaj skoz okno, in pri srcu ji je postalo tesno in nemirno. Če metež postane hujši, kako bo hodila domov? Težko ji je leglo na misli, da je odgovarjala otrokoma raztreseno, dostikrat šele na ponovno vprašanje, ali pa jima je odgovorila narobe.

Opoldne je prišel sestričin mož. Ob vratih si je otresel suknjo, precej mu jo je pobelilo od urada do doma.

»Zdaj pa le takoj k mizi, da se Ana ne zamudi predolgo«, je priganjala Tončka. Pogledala je skoz okno, in kakor tajna skrb ji je zatrepetalo v očeh... »Morda bo vedno huje.«

»Prinesi vina!« — je naročal soprog. »To Anko ogreje in okrepča, da bo laže stopala.«

Mož Tončkin je nalival. Popoldne ni imel službe, zato je bil dobre volje. Spil je nekoliko kozarcev nagloma, drugega za drugim; vino ga je ogrelo, in mehko in praznično mu je postalo pri srcu — že je čutil nežnost in radost svetega večera. Smejal se je dobrodušno in glasno in je nagajal otrokoma, da jima Božič ne prinese ničesar... »Pri nas pojde mimo. Pri sosedovih, pri Križanovih, se pač ustavi, a k nam ne pride... Zakaj ne? Glej ju — prerazposajena sta, kakor sama vesta.« — Otroka sta se vznemirila, in mati ju je morala tolažiti. Oče pa se je smehljal zadovoljno, pil in nalival Anki... »Pij, Anka, boš laže šla. Pot je dolga, in zima je, da človeka stresa še v zakurjeni sobi.«

Ena je bila, ko so vstali. Anka je bila vznemirjena, mudilo se ji je.

»Bog vama povrni! A dolgo sem se zasedela.«

»Trenutek še počakaj, Anka, takoj ti prinesem obleko. Potem pa kar greš.«

Tončka je poiskala v naglici obleko in nekaj starih igrač. Igrače so položili v košarico na dno, navrh so dejali obleke, kolikor je je šlo vanjo; ostalo so povezali v culico.

»Bog vama plati! In vesele in srečne praznike vam daj vsem skupaj.«

»Srečno hodi, Anka. In o priliki spet kaj pridi.«

»Pridem. Zbogom!«

* * *

Ko je prišla Anka na ulico, je naletaval sneg v debelih kosmičih, a ne pregosto. Ulice so bile pobeljene, a plast še ni bila posebno debela. Hitela je k peku po žemlje. Tople so bile, šele pravkar so jih morali vzeti iz peči. Odtod je šla v prodajalnico, nakupit za otroke nekaj malenkosti. V prodajalnici je bilo mnogo ljudi, in je morala nekaj časa čakati. Ko je imela vse in je šla iz mesta, je na visokem mestnem zvoniku bila ura —. »Dve!« — Slaničevka se je zdrznila, stopila je hitreje, glavo in ves zgornji del života je nagnila naprej, kakor bi hotela s tem pospešiti hojo, kakor bi se nameravala spustiti v beg.

Bilo ji je toplo, tako toplo kakor v sobi pri sestrični, kjer je tako toplo in mehko, da bi človek sedel in sedel in ne bi vstal nikoli in nikoli ne šel na cesto, v zimo, v sneg. Po glavi, po nogah in po vsem telesu ji je plala gorkota, a ta gorkota jo je nenavadno slabila, kakor bi jo hotela uspavati. Dopoldne ji je bilo hladno, a čutila se je svežo in krepko, zdaj se je je oprijemala mehka lenoba s toplimi rokami; v tem objemu so ji ginile moči, in spanec ji je legal na oči in na misli.

A pogledala je tja po poti — ah, dolga je še! Res, zakasnila se je, večer bo, preden bo doma.

Vztrepetala je, poskusila je otresti toplo zaspanost, odgnati mehko lenobo, ki ji je legala na misli in na oči. Stresla je z glavo, privzdignila jo je za nekaj trenutkov, sklonila se je spet z vsem zgornjim telesom naprej in je stopila hitreje.

»Zmrači se, preden se vrnem. Otroci pa čakajo in bodo vznemirjeni.« — Misli so se ji zdramile, napele so se ji za nekaj trenutkov. Zaželela si je, da bi bila že v domači vasi. In glej, komaj si je zaželela, se je že zgodilo. Glej, tam zgoraj nad cesto se že beli domači gozd, v njegovem zavetju stoji kočica — še pet minut in doma je, pri malih... »Anka, stopi — hitreje, Anka, otroci čakajo!« — Saj hiti, hiti — in oj radosti, doma je...

A nenadoma jo je streslo; široko in plašno je odprla oči: tuj les se je razprostiral pred njo ob cesti, neznan — nekdaj ga je pač videla, ko je šla v mesto, a menila se ni zanj. Domače hiše pa nikjer. Ah res, saj je šele iz mesta — oj, pot je še dolga in težavna je, kako bo še trudna! Sneg naletava, sever brije, da jo reže in žge do mozga; sneg se ji oprijemlje čevljev, lahko bi omahnila, tako visoko stopa — a pot je še dolga, doma pa jo čakajo malčki... »Stopi, Anka! Hitreje, Ana!«

Pot ji je tekel po čelu v velikih kapljicah, tako je hitela. Košarica in culica sta se ji zdeli neizmerno težki. Z vsakim korakom je rasla njuna teža, da je Anka sopla pod njo.

Ob cesti je stalo posamezno drevje: vrbe, jagnjedi, jelše, hrasti — vse kakor dopoldne, ko je šla tod mimo. Le bolj belo je bilo vse: obleklo si je še prazničnejšo obleko — sveti večer je bil blizu. Vejevje se je sklanjalo še niže ko dopoldne, kakor bi sanjalo še bolj živo o velikih skrivnostih svete noči in bi se klanjalo vse zavzeto pred njeno čarobno krasoto in nebeško svetostjo... Tu tam je samotarila nekoliko strani od ceste hiša, kakor izumrla. Prišla je skoz malo vas — dvorišča so bila prazna, vse se je umaknilo zimi in snegu v hiše in je čakalo ob peči svetega večera.

Enkrat se ji je zazdelo, da sliši med neslišnim padanjem snega od nekod zvonjenje. »Kaj pač zvoni? Ali mrliču?« Zatrepetalo je sem do nje, kakor bi bilo prihitelo izpod neba — mehek, skrivnosten pozdrav, svetonočni morda. Dotaknilo se je na lahko, naglo, mimogrede in je odhitelo in se porazgubilo in utihnilo. Ni vedela jasno, ne odkod je prišlo, ne kam je šlo, ne kaj je bilo...

Cesta je bila pusta in prazna. Anka si je zaželela, da bi došla koga, ali da bi prišel kdo za njo. Porazgovorila se bi; misli, ki ji dremljejo, bi se razjasnile, razpletle. Čutila ne bi več ob vsakem koraku utrujenosti, pozabila bi celo na težo košarice in culice, le kramljala bi, še smejala se bi. A nikogar ni došla in nikogar ni bilo za njo — pot je bila pusta in prazna. In dolga je še, doma pa čakajo otroci — hitreje, Anka!

Stopala je naglo. Čuj, za seboj je zaslišala šum. Kaj pač je? Posluhni! — Posluhnila je; ni dvoma, voz drdra za njo. Stopila je v stran ceste in je postala. Postala je, da si oddahne, ker je bila trudna in je sopla težko in naglo, in da počaka voz. Stala je ob cesti, a ozrla se ni takoj; v srcu se ji je porodila lepa misel: »Morda mi puste prisesti in se popeljem nekaj poti.« Prijetna je bila ta misel, čisto božična je bila, tako lepa kakor mehka pesem o blaženi božični noči... »Prisedi!« — ji porečejo z voza — »popelješ se z nami«. »O, hvala vam, a ni treba!« — »Kaj se braniš, saj vidimo, da težko hodiš.« — In Anka prisede in se popelje. Iskri konjič stopa čilo in ponosno; naglo hite po cesti, mimo dreves... dalje, dalje.

Tako prijetno se sedi na vozu in se kramlja z voznikom. Ne čutiš ne utrujenosti ne snega, govoriš in govoriš, še smeješ se, veselo in brezskrbno — voz pa hiti, hiti...

Anka je vsa zadrhtela ob ti misli in nekaj časa se niti ozreti ni upala, v strahu, da jo vara lepa, božajoča misel in se izgubi pri pogledu na bližajoči se voz.

Voz je prihajal bliže in bliže, zaslišali so se glasovi. Anka je obrnila glavo, počasi in oprezno, pogledala je nazaj po cesti, in takoj je izginilo in se poizgubilo svetonočno, božično lepo upanje — voz je bil natlačeno poln.

Kljuse pred vozom je bilo suho in je vleklo voz s težavo. A če je začelo stopati počasneje, je zakričal z voza surov, pijan glas: »Hi, ali se ganeš, mrcina!« — Bič je zažvižgal po zraku, kobilica je vzpela vrat, dvignila glavo visoko in jo spet povesila. Bežala je s cincajočo glavo, zadnji nogi sta se ji zadevali druga ob drugo, veter ji je privzdigoval grive ob komatu. Vse telo, suho in izstradano, je trepetalo. — Slaničevki se je zazdelo, da je kobilica utrujena še bolj ko ona in da onemaga vsak čas ter se zgrudi sredi ceste, in je ne dvigne več ne surova beseda ne bič... Pot je končana — sredi ceste obleži in pogine v mrazu in snegu, pogine na poti, pri delu, v trpljenju, po življenju, polnem dela in trpljenja, praznem pa dobrot in udobnosti... Anka je stala ob strani ceste, zroča trpečo žival, in smilila se ji je.

Na vozu so govorili glasno in hrupno. Trije možki so sedeli na njem in dve ženski. Smejali so se razposajeno, odurno; Anka je čutila in spoznala takoj, da so vsi precej pijani.

Voz je hitel mimo. Po strani so pogledali Slaničevko, stoječo ob cesti, mimogrede, površno in s surovimi pogledi. Ko je Anka videla te poglede, je vedela, da ne bi prosila, naj jo vzamejo na voz, če bi tudi bil prostor. Ne bi vstopila, če bi tudi ustavili in jo povabili, naj prisede.

Hrupni smeh ni ponehal niti za trenutek, tudi ne, ko je voz hitel prav mimo nje. Slišala je še polpijane, odurne glasove, ko je bil voz že daleč spredaj. Glasno je drdral po cesti, nasuti z debelim kamenjem, ki je bilo zdaj zakrito s snežno plastjo; ravno toliko je že padlo snega, da se je oprijemal obutve, in da je stopala počasneje in težje, in jo je hoja utrujala.

Voz je drdral po cesti v beli, snežni megli. A tiše in tiše se je glasilo do Anke njegovo drdranje. Nekaj časa je videla še nekaj zabrisanega, sivkastega trepetati v beli megli — in vse je izginilo; spet je bila sama na cesti.

Otresla si je sneg z obleke in je šla dalje. Skoraj brez misli je stopala po znani poti. Sneg je naletaval gosteje, kmalu jo je prevlekel spet z belo plastjo, kakor bi jo ogrnil s kopreno, in spet ga je morala otepsti in otresti. A pri tem se ni ustavila, da ne bi gubila časa... »Pot je še dolga, doma pa čakajo otroci... Stopaj, Anka!«

Glasno ji je zaklicalo zdaj in zdaj v mislih, ki so bile težke in so hotele zadremati... »Stopaj, Anka!« Streslo jo je, preplašena je razširila oči, pogledala je tja po poti, kakor daleč se je videlo, in je stopila hitreje.

Kake četrt ure pozneje, kar jo je dohitel voz, je zakričalo za njo. Zdrznila se je in se je preplašena ogledal: gosposka kočija se je bližala po cesti, tiho, naglo; tako blizu ji je že bila, ko je zakričalo za njo in se je obrnila, da se je ognila komaj komaj. Skočila je v stran in bi bila pri tem skoraj padla... »Še povozili bi me in se niti zmenili ne bi!« — ji je zatrepetalo v mislih.

Kočija je švignila mimo. Anka jo je gledala, kako je bila lepo črno barvana in kako se je svetlikala in blestela navzlic snežnemu metežu. Na kozlu je sedel debel kočijaž srednje starosti. Pogledal jo je mogočno in naduto in malomarno in je stisnil glavo spet v mehko krznovino, ki mu je obrobljala ob vratu dolgo črno suknjo. Kdo je sedel v kočiji, Anka ni videla, usnjena streha je bila razprostrta nad njo. Naglo in tiho je švignila mimo Slaničevke, komaj slišno, le peket konjskih kopit je še zvenel po vzduhu, a tudi ta zadušeno in poltiho, kakor bi se zapletal med padajoče snežinke, in bi ga te tiščale k tlom, ga morile in dušile...

Z velike ceste je Anka zavila čez travnike in po polju proti lesom. Pot čez travnike, posebno med njivami, je bila slaba, grapava, razrita in že precej zasnežena, da se je skoraj ni več videlo in spoznalo. Anka je stopala, kjer se ji je zdelo najprimerneje, in kjer je slutila pot. A včasih je zašla s poti in je čutila to šele, ko je tresnila z nogo v krtovinjak ali v zasneženo zmrzlo kepo, štrlečo iznad zemlje, ali v brazdo na njivi. Ni jih videla, ker je bilo vse belo, in ker ji je v oči bril veter, da so jo skelele in je mižala skoraj venomer. In utrujenost ji je legala nanje, da so se ji veke zapirale kar nehote in nevede.

Ko se je zadela z nogo, se je zdramila vsakokrat in stresla se je in prestrašila, kakor bi jo bil kdo udaril, ali bi bila padla in si zlomila nogo in ne bi mogla dalje. A padla ni, pač pa je čutila bolj in bolj, kako težke in okorne ji postajajo noge. Toplota, ki jo je ogrevala, ko je odhajala iz mesta, se ji je razlivala sicer še po žilah, a prehajala je bolj in bolj v težko zaspanost, v dremajočo omotico.

Nosila je težko. Časih jo je spreletelo čudno, da se je prestrašila in opotekla. Zazdelo se ji je, da ji ležita košarica in culica na mislih, tako težke so ji postajale, tako odrevenele. A časih so se zdramile, se dvignile, se izgubljale za trenutke nekam daleč, v nedogled, v nejasnost. Nečesar so iskale nekje, v preteklosti nekje, morda tudi v prihodnosti — sama ni vedela, kaj so iskale in kje so hodile. Le da so ji romale nekam daleč, se je zavedala; a ko nikjer niso ničesar našle, so se vračale. Leno so sedle k počitku, kakor razočarane, izmučene, utrujene do nezavesti. In kar pogrezale so se ji v spanje in sanje.

Misli so ji dremale, po vsem telesu se ji je razlivala utrujenost in izmučenost — stopala je počasi kakor na pol v sanjah na pol v nezavesti. Zdaj pa zdaj se ji je zahotelo, da sede, se oddahne, zbere misli, ki so se ji izgubljale brezciljno na daljna neznana pota, ali pa jih predrami, prebudi iz zaspanosti, iz omotice, ki so se pogrezale v njo.

»Sesti! Sesti in odpočiti!« — ji je govorilo s stoterimi glasovi; glasněje in glasneje je klicalo, da se je ustavljala in branila le stežka.

Stopala je leno, komaj se je še zavedala, da stopa, da nekam gre. Oči so ji zrle brez zanimanja in brez ognja na zasneženo pot, ustnice so ji vztrepetavale, kakor bi hotela spregovoriti, zakričati, zaklicati. A glas se ji ni izvil iz prsi, iz grla; klic je umrl neporojen, neizgovorjen, nečut. Le v nji je klicalo s stoterimi glasovi: »Sedi, odpočij!« — V duši je klicalo, v srcu, v vseh mislih je glasno kričalo: »Sesti, odpočiti!« —

In glej, že se ni več branila in ne ustavljala, preslaba je bila za odpor, preizmučena. Prijeten ji je postal glas, ki jo je klical, sprijaznila se je z mislijo: »Sesti in odpočiti!« Lepa se ji je zazdela, prijateljska in dobrotna.

A čuj, spet jo je zaklicalo glasno in proseče. Od daleč jo je poklicalo: dom ji je vstal pred dušo in je zaklical po nji. S plašnim, ihtečim glasom je zakričal po nji, da je vzdrhtela in se preplašila kakor ob grehu — glej, dom jo čaka, a namenila se je sesti in si odpočiti in si zbrati misli — glej, kaka hudobija!

»Anka, otroci čakajo! Lačni so in strah jih je... strah jih je, Anka!« — Klicalo jo je od daleč, od daleč jo je opominjalo, glasno, resno in proseče.

»Čakajo in strah jih je!« — je ponovila klic dóma, glasno ga je ponovila. Spreletelo jo je čudno in tesno, kakor bi spregovorila glasno v cerkvi, med mašo, med povzdigovanjem, med obhajilom, in bi se obrnilo stotero oči z začudenjem in očitanjem v njo. »Kaj ti je, Anka?«

»Ali ne slišite, ljudje božji, da jih je strah? — Pomagajte, dobri ljudje...«

A domislila se je, da ni v cerkvi; na poti je, in nihče ji ničesar ne očita... A kaj zato, če bi ji očitali, saj je morala povedati, da jih je strah... »Strah jih je, in jokajo po meni.« Tudi nji je bilo na jok in strah jo je postajalo. Privzdignila je trudno glavo in je pogledala pred se po poti — glej, pred njo se širi že gozd, velik, neizmeren, molčeč kakor cerkev v prvem mraku, resen in skrivnosten kakor vaško pokopališče. Vedno jo je bilo strah, če je morala kdaj ponoči mimo njega; hitela je mimo naglo, bežala je, plašno se ozirajoč nanj, ki je ležalo ob cesti nemo, osamelo, zapuščeno. Tak se ji je zazdel gozd, in zbala se ga je. Vrnila se bi, ognila se, a ni bilo mogoče; odbežala bi, a ni vedela kam; in smela ni, ker čuj: »Otroci čakajo in strah jih je...«

Domislila se je, kako se je sklanjalo predpoldne drevje nizko nad njo, kakor bi jo hotelo objeti in jo obdržati pri sebi — s stoterimi in tisočerimi rokami se je je hotelo okleniti. Spomnila se je, kako je zavzdihnilo za njo, zaječalo, ko je stopila iz gozda, na prosto, na polje. Tedaj se je oddahnila, in lahko ji je postalo pri srcu in v mislih — a glej, zdaj je les spet pred njo, spet mora nazaj vanj, stotero in tisočero rok se stegne spet po nji.

Strah jo je postalo, kakor bi morala ponoči na pokopališče, kjer čaka odprta dolga vrsta grobov — čakajo, da pride kdo, in ga potegnejo v se in se zapro nad njim. Za trenutek je postala. — Zapihal je veter, v gozdu se je vsul sneg raz vejevje, od daleč, od doma pa ji je priletelo z vetrom naproti in jo je zaklicalo s prosečim glasom: »Mati, čakamo... In strah nas je, mati, draga, ljubljena!«

Anka se je prestrašila. Uprla je pogled tja po poti med drevjem in je pogledala naravnost v lice in oči njim, ki so jo klicali in so bili daleč, a vendar tako blizu njenemu srcu... »Kaj bi vas bilo strah, norčki, saj je angel varuh pri vas. Posebno nocoj, na sveti večer...« Vsa preplašena jih je tolažila z mehkimi besedami — nje, ki so jo klicali in so bili daleč od nje, a ji vendar blizu. In z ljubečo roko jih je pobožala in pogladila po mehkih licih...

Laže ji je postalo, ko jih je potolažila z materinsko skrbjo. Odleglo ji je, zadihala je prosteje... »Kaj bi te bilo strah, Anka, saj je angel varuh pri tebi, posebno nocoj, na sveti večer...«

Stopila je v gozd, in spet ji je postalo tesno in težko. Zazdelo se ji je, da vidi za debelim hrastom takoj ob robu lesa nekoga

stati. Pogledala je pozorno in strahoma, a nikogar ni bilo... Dremotno, že precej mračno je bilo v hosti, in čim globlje je stopala v njo, tem mračnejše in gostejše sence so se zgrinjale ob nji.

Zdaj pa zdaj se je sesul kje ob poti sneg z vej, in Anka se je ozrla boječe. Glej, ali ne sedi tam med vejevjem črno in pošastno in jo gleda z velikimi, lokavimi očmi. Zdrznila se je, a takoj bi se najrajši zasmejala svoji bojazljivosti... »Saj nič ni, Anka. Sama si delaš strahove...« Tako si je umetno delala pogum. A v srcu ga ni čutila; tudi smehljaj, ki je zatrepetal za čas nekje globoko v duši, ji je umrl takoj spet, ne da bi ji bil šinil na ustnice. Preveč utrujeno se je čutila in preveč zapuščeno in samotno, da bi se nasmehnila.

Bilo ji je, kakor bi hodila po zakletem gozdu, ki je brala o njem nekdaj mlada deklica. Čudovit gozd je to, poln čarovnikov in čarovnic z dolgimi nosovi in z dolgimi nohti. Na popotnike preže ti čarovniki in čarovnice in jih odvedejo siloma v svoja začarana bivališča in jih tam spečejo in pojedo... Čuj, ali ne stopa za njo s tihimi in plazečimi se koraki? Ali so ji že na sledu? — Ne, nič ni, hvala Bogu!... Čudežen gozd je to, ta zakleti, začarani gozd, poln duhov, ki te obkrožajo nevidni, te zro z vseh vej, z vseh vrhov... Glej, se li ne ziblje tam gori v vejevju? — »Usmiljenje!« — Ne, nič ni, sneg se je sesul z vejevja... Neobičen gozd je to — po sredi njega se vije pot. Dozdeva se, da prerezava gozd, da vodi od strani do strani, a greš po nji, in ni je konec nikoli. Hudobni, škodoželjni škrat stopa pred teboj in te slepi, venomer te vodi v krogu, venomer po eni in isti poti. Trikrat, desetkrat misliš, da si že pri kraju, da poneha drevje zdaj zdaj in se odpre širno polje — kakor lepa knjiga se odgrne pred teboj, knjiga, polna najkrasnejših podb. A motiš se, draga, na sredi lesa si še. Strah te je in groza, da zakličeš, zakričiš... »Na pomoč!« Nihče te ne sliši, ker nihče ne hodi po zakletem gozdu razen tebe... Ob tebi šušti, šumi, govori s čudežnimi glasovi... »Prizanesite!« — Kakor bi prosila Boga, tako vdano prosiš in tako goreče; a z drevja se ti zakrohota z lokavim glasom, gozdni duhovi te zasmehujejo in se radujejo tvoje zadrege in tvoje groze... Ej, začaran gozd je to, zaklet. Drži te s stoterimi rokami in te ne izpusti zlepa in zlahka...

Anki je postajalo vroče, da ji je oblil pot lice v debelih kapljicah. V glavi ji je šumelo, pred očmi se ji je zibalo in gugalo drevje vse križem. Čudne pošasti so preskakovale z drevesa na drevo — švigale so mimo nje tiho in naglo, da jih je videla komaj, kakor sence so hušknile mimo nje. A tem živeje jih je čutila; njihovo bližino

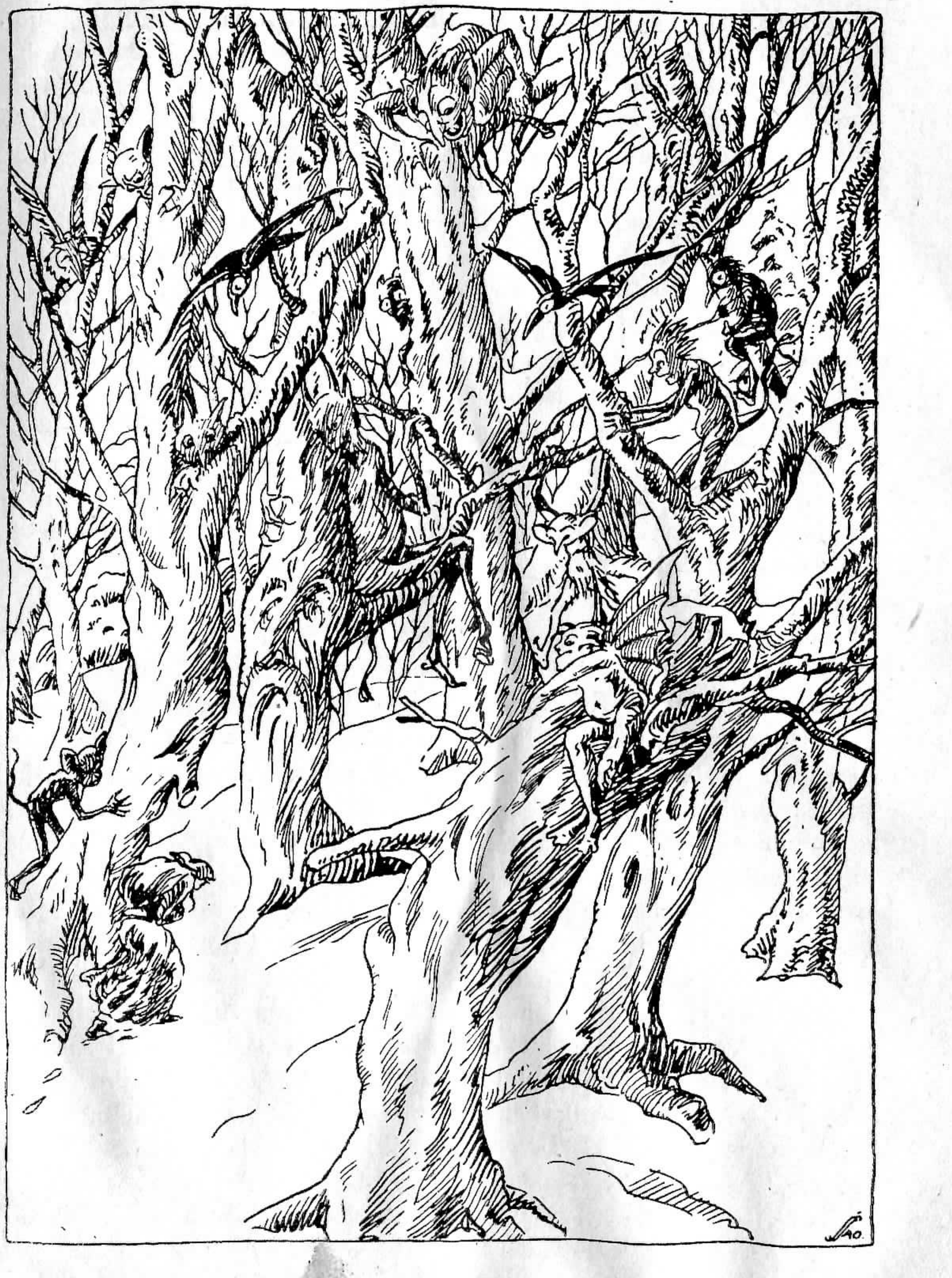

je čutila, njihovo zlobnost, njihovo neusmiljeno nakano, da jo primejo in obdrže ob sebi. Vse to je čutila in obupavala je nad rešitvijo.

Misli so se ji mešale. Neskončno utrujeno se je čutila. Z nobeno besedo ne bi mogla izraziti te utrujenosti, ker ni čutila take še nikoli v življenju — kadar človek umira, čuti morda tako utrujenost, ji je šinilo enkrat v misli, a le začela je to misel, domisliti je ni mogla — preveč utrujena je bila. Ob ti utrujenosti je izginjal celó strah. Zazdelo se ji je, da je le sanjala nekaj groznega, domišljala si nekaj strašnega. A res ni, glej, nikjer ni ničesar, nič groznega, nič strašnega nikjer. Le v sebi čuti nekaj, v njenih nogah je nekaj, nekaj se je navesilo nanje, veliko težko breme, ki ga ne more privzdigovati in nesti več. Kar sedla bi v sneg, legla bi po dolgem na mehko plast, zadremala, zaspala, počivala ... počivala ...

Toliko da je še privzdigovala noge; prav za prav je le samo drsala z njimi. Dihala je težko, glasno, telo je nagibala naprej ... Časih je privzdignila naglo noge više in zaletela se je naprej, kakor bi hotela bežati. Zaklicalo jo je od doma: »Mati, čakamo! In strah nas je, mati!« — »Pridem, ljubi, dragi — pridem!« — Da, kaj hodi tako dolgo! Doma bi že morala biti, mrak je že. In daleč je brž še domov, a mrak je že. In vendar stopa tako počasi, tako leno ... »Urneje, Anka!«

Ne, ni bilo več mogoče. Opotekala se je in gugala kakor pijana. Noge so ji klecale, in bilo ji je, da bo padla na kolena v sneg.

»Odpočiti Anka ... odpočiti ... odpočiti ...« Spet ji je prišla misel, ki jo je zapustila šele pred kratkim. Vsa lepa je prišla, vabeča, prijazna ... »Odpočij, Anka!« — Čuj, ves gozd ji kliče, kakor bučanje orgel v farni cerkvi ob blagoslovu, tako buči po vsem gozdu, trepeta od kraja do kraja, se vali nad vrhovi mogočno in glasno in šumi in ji govori: »Odpočiti, Anka!« — In v nji sami kriči: »Odpočiti, le za trenutek!« Vse v nji kriči po počitku z velikim in obupnim krikom: »Odpočij, Anka!« — Da, le vsaj za trenutek odloži košarico in culico — težki sta, kakor bi bili napolnjeni s cekini ali s svincem ... Odložiti in sesti ... vsaj za trenutek, za kratek, neznaten, čisto kratek, kratek kakor lepa misel ... »Odpočiti, Anka! Prideš še!« — »A mi čakamo, mati! Strah nas je, mati!« — »Bog v nebesih, ne daj, da zblaznim ... Počakajte, za Boga križanega, pridem. Le trenutek naj sedem in počijem ...« »Mati!« — »Mati!« — »Ali slišite, mamica?« — »Slišim, dragi, — en trenutek ... Kaj vas bo strah, ljubčki, angel varuh je pri vas — sveta noč je ... Trenutek, malčki — trenutek ... takoj pridem ...«

Ob poti je ležal podrt hrast. Videla ga je le na pol in se je zadela ob njega. »Sedi, Anka, za trenutek ...« Ah, sesti, odpočiti! — »Tukaj, Anka!« Kakor v sanjah je odgrnila sneg z debla in je sedla. — »Odloži, Anka!« — Ah, kako je prijetno, ako se odloži tako breme. Nikoli v svojem življenju še ni nosila take butare, nikoli! In nikoli je več ne bi marala naložiti, nikoli ne!

Ah, kako je prijetno tako vreči breme raz sebe, vso veliko, neznosno butaro, in tako mirno sedeti — kako je prijetno in sladko in lepo! Zasmejala se bi ... ne, ali ji ni brž bolj na jok — od samega veselja, od same radosti bi zaihtela, ker se je iznebila teže in sedi, sedi in počiva ... Tako, glej Anka — nasloni glavo na roke in roke opri ob kolena, tako se počije najbolj. In nič misliti, Anka, nič misliti, vsaj za trenutek ne! Vse naj bo pozabljeno, vsa dolga pot za teboj, vsa težka pot ... A ona, ki jo še čaka? Nič zato, Anka. Ko se odpočiješ, stopiš tem hitreje.

Res, čemu razmišljati o tem, težke misli so to in neprijetne, kakor svinec bi legle spet na srce in na dušo. Vse pozabiti, nič misliti, le počivati ... počivati ... počivati ... A čuj, ali ne kliče? — Ne! Odkod neki! — Ne, ne ... ali pa kliče iz take daljave, da ne sliši ... ne, nič ne sliši, nič ne mara slišati, nič ne misli, nič ne mara misliti ... le počiti ... počiti ... počiti ...

V lesu je zaškripalo glasno, kakor bi jo opominjalo. Po vsem lesu se je zazibalo in zadrhtelo, kakor bi šlo sporočilo od vrha do vrha, od drevesa do drevesa, od kraja do kraja.

A Anka ni slišala več. Počivala je — glavo v rokah, naslonjenih na kolena. Počivala je, ničesar ni mislila, ničesar slišala — že je dremala, spala je že. Kakor svinec ji je leglo na oči, navesilo se je težko nanje in jih je zaprlo, da ni ne vedela in ne čutila kdaj ...

Izpod neba je padalo gosto in enakomerno. A Anka se ni brigala, ničesar ni vedela, ničesar slišala: počivala je.

Blizu nje se je sesula debela plast z vej, veje so švignile kvišku, druga se je zadela ob drugo, in več in več jih je otresalo mrzlo debelo odejo s sebe. A Anka ni ne videla, ne slišala: počivala je.

Spet in spet je zaškripalo, zaječalo, po vsi širni goščavi je zatrepetal bolesten vzdih — Anka ni slišala: počivala je.

Zaklicalo jo je iz daljave, glasno, razločno. S prestrašenim glasom je zakričalo po nji: »Ali se ne vrnete, mati? Mi čakamo, mati, in strah nas je, strah ...«

Anka je začula klic, preplašeno je privzdignila glavo. A le za spoznanje jo je privzdignila, komaj vidno, in spet se ji je povesila brez moči na prsi. Na ustnicah ji je zatrepetal smehljaj. Poln bla-

ženstva je bil, poln svetonočne sreče, tiste velike sreče, ki pozablja ob nji srce vse prestano trpljenje, vse pekoče gorje... »Saj sem že doma, malčki... Čemu ste se bali, saj je bil angel varuh pri vas. In zdaj sem tudi jaz tukaj...« »Mati!« — »Mama!« — Glej veselja in radosti! — »Da ste le prišli! Strah nas je bilo, mama... A da ste le prišli!«

Doma — tako, košarico in culico na mizo! Kaka teža je bila to, zdaj pa jo more vendar odložiti. Tako lahko ji je zdaj. V vsem življenju še ni nosila nikoli takega bremena, in nikoli več ga ne bi! — Pač, bi ga, za otroke ga bi. Glej, kako zro z žarečimi očmi na košarico in culico... »Lepe reči so notri, mati, kaj ne?« — »Lepe!« Kako se vesele! Da, za malčke bi nesla veliko breme še enkrat. In saj je zdaj pozabljen ves trud in vsa dolga pot.

A hodila je res težko. Tako — na klop k peči sede. Kako prijetno se sedi tukaj ob peči — še je topla od jutra. Zunaj pa je tako grda grapava pot. In sneg se naveša tam zunaj na noge in jih teži, kakor bi imela navezan nanje svinec. Komaj jih vlečeš za seboj. Tukaj pa se sedi tako prijetno in mirno.

In mraz je zunaj, zima. Veter brije in piha skoz obleko. Kakor z iglami te pika v lice in kakor bi te rezalo z britvijo. Skoz obleko te reže, noter do kosti, do mozga te reže... A tukaj se sedi tako udobno, in tako gorko je. Po vsem životu se pretaka gorkota, polje po vseh žilah, da bi se kar zaspalo. Da, prijetno, prijetno je tukaj doma... »Le sedi, Anka, in odpočij! Dolga pot je za teboj!«

In glej jih, malčke, kako se vesele darov, ki jih je prinesla iz mesta. Kar sami so odvezali culico in izpraznili košarico; vidijo pač, da je mati utrujena, potrebna počitka. Glej, kako jim rde obrazi od zanosa, kako jim žare oči od vznesene radosti in veselja... »Le veselite se, le radujte se, malčki! Sveta noč je, praznik nedolžnih in čistih in svetih... Le radujte se, jaz se veselim z vami!«

In čuj, kako se smejejo! Božični smeh je to, svetonočni smeh; kakor spev se glasi, pesem angelov nebeških... »Le brez skrbi se smejte. A da ste se poprej bali in jokali! Saj je bil vendar angel varuh pri vas.«

Gleda jih, kako se vesele in smejejo, kako jim sije iz oči božično veselje, kako jim rde lica od začudenja nad darovi, ki jih je prinesla iz mesta... Težka butara sta bili košarica in culica, a še enkrat bi ju nesla, samo da bi videla to božično radost svojih dragih.

Gleda jih in tudi nji je pri srcu toplo in radostno, povsem božično ji je, ker vidi svoje ljubljence tako srečne in ker je spet med njimi, ker se je vrnila brez nezgode — težko je hodila in nosila je težko, a nič zato, vse je pozabljeno — in ker sedi v domači sobici na klopi ob lastni peči in si odpočiva, in ji je po tistem mrazu tam zunaj gorko in toplo... Čuj, ali zunaj ne zvone božični zvonovi... »O sveta noč, blažena noč...«

* * *

Otroci so čakali. Opoldne je vzel Pavlček lonec iz peči, izpraznil kašo v skledo in nadrobil v njo kos kruha, ki ga je pripravila mati v miznici. Pojedli so, sedli k peči in so čakali.

»Zdaj menda pridejo mati vsak čas — kmalu po poldnevu, so rekli.«

Dopoldne jim je potekal čas še precej naglo, o materi so govorili malo, igrali so se. A ko so odkosili, je napolnilo vse pričakovanje... »Zdaj pridejo vsak čas...« Neštetokrat so ponovili to isto misel, zdaj jo je izrekel ta, zdaj oni, ker je polnila srca vseh.

Ozirali so se s pričakovanjem in hrepenenjem proti oknom, da bi videli mater iti mimo, kadar pride. A nič ni zasenčilo oken, nihče ni šel mimo.

Čas je mineval, na tri je šlo... »Zdaj pa morajo vendarle priti vsak čas!« — Sedli so k oknom in gledali venkaj v sneg, da bi jo videli, kadar bo šla gor od ceste. A ni prišla. Pot od koče dol proti cesti je bila zasnežena, v snegu ni bilo videti nikakega sledu.

»Dolgo hodijo!« — Čas je potekal, v sobi je postajalo dremotno, mračno, a mamice še ni bilo... »Dolgo hodijo!« — Vsem je leglo na misli tesno in težko. Govorili so tiše, kakor strahoma, v presledkih. Časih so molčali vsi več časa, vsak se je vdajal lastnim mislim. A če bi se srečale te misli, bi videli, da mislijo vsi eno in isto: »Kako, da ne pridete tako dolgo, mati? — Pridite, hitite, mati draga!«

A molk jim je postajal mučen; soba se je dozdevala ob molku pustejša, neprijazna, tuja. In glej, tam ob stenah — kakor bi prisluškovalo hudobno in sovražno in bi jih gledalo z lokavimi očmi in bi se smejalo tiho, škodoželjno njihovi otožnosti in žalosti.

»Da nas pustijo tako dolgo same, in so vendar rekli, da pridejo takoj po poldnevu.«

Tinče je spregovoril, a boječe, pritajeno, kakor v tuji hiši, med hudobnimi, trdimi ljudmi. Glas njegov se je glasil v tihi sobi čudno, tuje, povsem drugače ko sicer. Vsi so začutili to in so se spogledali plašno.

»Sneži, težko hodijo. A mislim, da skoraj pridejo.« — Lepa je bila tolažba, ki jo je izrekel Pavlček. Sam se je je oklepal trdno in vztrajno in je ni izpustil, ker je čutil, da bi prevladala sicer tudi njega popolnoma malodušnost in strah.

Prihajal je mrak, mrk, gost in velik, mati pa ni prišla.

»Mene je strah, Pavlček!« — se je oglasila nenadoma Tilka in se je stisnila k Pavlčku. Vsi so pogledali z velikimi in plašnimi očmi po sobi in so se stisnili tesneje drug k drugemu: vsi so čutili, da jih je strah, vse popoldne jih je že strah. Plašno so gledali pred se, vsakemu se je dozdevalo, da vidi v mraku pred seboj pošastne sence in postave. Niti treniti skoraj niso upali z očmi — pomežikneš, in že je pri tebi in te drži za vrat...

Potrkalo je na okno glasno in razločno... »Mati!« — Radostno so zaklicali vsi, in odleglo jim je. Čuj, zdaj in zdaj zaškriplje v vratih ključ, in mati vstopi... A ključ ni zaškripal in mati ni vstopila.

A potrkalo je na okno. Kaj je torej potrkalo? Strah, pošast! — S prestrašenimi očmi so gledali v okno; da se naslanja ob mokre in motne šipe obrasel, črn obraz, se jim je zazdelo, in jih opazuje z zvedavim pogledom.

Stisnili so se tesneje... »Mati!« — V srcu je kričalo vsakemu po materi, a glasno je več niti klicati niso upali. »Poglejte, tam v kotu — kako nas gleda iz kota!« — Petrček, najmlajši, je zagledal v kotu dvoje velikih oči in je zakričal in zajokal. Tilka za njim; tudi ona je videla v kotu pošasten obraz in sovražne, hudobne oči. Tinče ni videl ob prvem pogledu ničesar, drugič ni upal pogledati. A verjel je, da se skriva v kotu in čaka, da stopi semkaj proti peči. Vedel je, da čaka, in je zaihtel tiho, pridušeno, in si je zakrival z rokami oči, da ne bi ničesar videl.

»Saj nič ni!« — je tolažil Pavlček, a sam se je tresel od strahu, in glas mu je trepetal na jok... »Saj ga ni! Tiho, Petrček — Tilka, tiho! Pokrižaj se, Tilka, Petrčka pokrižam jaz. In v posteljo! — Nič ni, pravim — mati pridejo kmalu — in angel varuh je pri nas, kaj bo nas strah!«

A utihnila nista, ne Tilka in ne Petrček. Tudi Tinče je ihtel pridušeno. Niso jokali le iz strahu, jok je klical mater, kričali so po nji z ihtečimi glasovi — a ne sliši jih, ne pride... »Mati, kje se mudite? — Nas je strah, mati...« Vsaka solza, vsak vzdih je klical in kričal... Anka je pač slišala v lesu, kako je klicalo in kričalo od daleč... a naposled ni slišala nič več — počivala je... počivala...

Pavlček jih je razpravil s tresočimi se rokami, tudi sam se je slekel. Legli so v posteljo in si potegnili odejo čez glave, da ničesar ne bi videli, ne slišali ničesar...

A pod odejo so slišali, kako je spet potrkalo na okno — čuj, na vrata že trka. Pridržali so sapo... »Ali pridejo?« — A ključ ni zaškripal v vratih, mati ni vstopila, niso zaslišali ljubečega njenega

glasu, ki bi jih v trenutku potolažil, da bi se zasmejali in bi vrgli odejo raz sebe in ji skočili naproti... »Da ste le prišli, mati! Čakali smo vas, mati, težko smo vas čakali...« »Saj sem pri vas!« — A ni spregovorila, ni je bilo.

Pretreslo jih je še močneje, da so drhteli. In glej, iz kota jih je spet gledalo s plamenečimi očmi. Skoz odejo so čutili in videli te oči, polne skrivnega, nerazumljivega bleska. Njih ogenj jih je pekel do src, do duš, vse misli jim je vzburkaval s silno grozo.

»Mati!« — Tako tiho so klicali in jecali, da so komaj slišali drug drugega. Tudi jokali so pritajeno, tiho... tiše in tiše... v presledkih... Jok jih je utrujal, strah jih je izmučil, lačni so bili... navsezadnje so zadremali in zaspali med ihtenjem...

Zunaj pa je venomer padal sneg, tiho, gosto, enakomerno. Vso dolino je pobelil, ves svet je ogrnil z mrtvaškim prtom...

V sobi je bilo tiho. Le izpod odeje se je slišalo nemirno dihanje.

In temno je bilo v sobi. Iz teme pa je gledalo na posteljo dvoje velikih svetlih oči. A ni gledalo lokavo in prežeče, kakor se jim je dozdevalo poprej, milo in skrbeče je zrlo nanje... »Kaj bi vas naj bilo strah, malčki, saj je angel varuh pri vas — in jaz sem pri vas, vaša mati...«

Dizmova mati

Noč je minila. Čudna noč. Stara Mirijam je spet slišala iz nje nedoločno in zabrisano kakor iz neskončnih puščavniških dalj, tisti bolestni vzdih, ob katerem ji je vsakokrat srce vzdrhtelo kakor splašena tičica. In vso noč so frfotale, se ji je zdelo, nevidne sence po spalnici, zaletavale se s stene v steno, padale kakor omotene v nevidnost in praznino. Ali so bile le domneve? Morda samo slutnje?

Mirijam ni vedela, kako in kaj. Le težka ji je bila glava od njih, ko je stala pri oknu in vdihavala jutranji zrak, sladek od vonjev, ki jih je noč izsrkala iz prvih pomladanskih rož, pomešan s hladnim, lahko ščemečim duhom jutranje rose.

In kakor vsak dan, ob jutrih in večerih, se je trudno naslonila ob okno svoje hišice, tam ob skrajnosti mesta, na zadnjem obronku griča Ofel, in je zastrmela na Oljsko goro. Zmerom je pričakovala sina, da pride čez to goro. »Morda je popotoval vso noč in pride to jutro,« je upala z vsakim novim dnem. Ako je kdaj v jutranjem, po nočnem miru prečiščenem ozračju zagledala vrh gore človeka v dolgem belem oblačilu — kakor bi bil nenadoma zrasel iz zemlje, je stopil na previs — ali se je zvečer iz strniščno rumenega nebesnega ozadja izluščila vitka postava, ji je vztrepetalo srce, da si je naglo pritisnila roke na prsi in si ga tako skušala nekoliko pomiriti. In je vzdihnila: »Ali si ti, Dizmas moj?« A ko je tujec prekoračil stezo po gori navzdol in je utonil v dolini hinonski, se izgubil v mestne ulice, proti njeni hišici pa ni bilo nikogar, je

padla nanjo spet težka žalost bolečega razočaranja in trpeče zapuščenosti: »Ali se res ne vrne več?« — Kakor bi plavali beli cveti po sinjini zračnega morja so pluli proti večeru beli golobi čez goro. Strmela je za njimi, dve solzi sta ji spolzeli po licih: »Ti se vračajo domov na večer. Otrok moj, kdaj se vrneš ti?« In ko je prihajala noč in je svet naokoli postajal majhen in ozek in so iz zemlje in z neba vstajale skrivnosti in je srce začutilo tem hujšo osamelost, si je govorila lepe besede: »Morda pride ponoči. Sram ga je morda, da bi ga videli ljudje, sram ga morda, da bi mi pri belem dnevu pogledal v oči. A tudi podnevi ga ne bi bilo treba biti sram, saj sem mu že davno odpustila, da me je zapustil in je odšel.«

Kako dolgo je tako slonela, sanjarila, hrepenela, sama ni vedela. Zbudili so jo koraki, ljudje so hiteli po ulici na drugi strani hiše v mesto. In šele zdaj je zaslišala šumenje, kakor bi se nekje za zidovi te mestne četrti prelivalo besneče morje. Prisluhnila je: »Kaj je to? Res, nešteta množica ljudi je zdaj v mestu. A takega hruma ni bilo ne včeraj ne predvčerajšnjim.«

Polastil se je je nemir. »A saj mene ne briga,« si je govorila in se hotela s tem umiriti. A jo je kar sililo, vleklo jo k sebi to šumenje. »Pa vendar grem in pogledam. V tempelj tako moram,« si je govorila, ko si je ovijala belo naglavno rutico.

Kakor bi jo za roko vodilo, jo je vodilo proti templju, mimo templja proti namestnikovi palači. Pred palačo se je gnetla nepregledna, burno razgibana množica ljudstva. Da sama ni vedela kdaj in kako, je utonila v množici. In kakor morje kapljico jo je množica porivala, premetavala, nosila. Do palače skoraj so jo pririvali, do duhovnikov in farizejev v bogatih, prazniških oblekah; kar nehote se je odmikala, kolikor je niso suvali v isto smer, da se ne bi katerega dotaknila s svojim siromašnim oblačilom.

Od tu je dobro videla odprto sodno preddvorano v namestnikovi palači. Na vzvišenem sedežu je zagledala namestnika Pilata v snežno beli, škrlatasto obrobljeni togi. Pred njim je stal visok, vitek mož, oblečen v dopeten rumeni plašč. Dasi Mirijam obraza k Pilatu obrnjenega ni jasno videla, je vedela, kdo je: tisti veliki prerok in čudodelnik Jezus iz Nazareta, ki ga je videla šele pred nekaj dnevi ob slavnostnem vhodu v mesto. Zakaj ko se je bila potopila v morje ljudstva in so od vseh strani butali v njo valovi krikov: »Križaj ga! Križaj ga!« je iz posameznih besed kmalu spoznala, čigavo smrt zahtevajo. In jo je boleče presunilo: »Kako, tega čudodelnika, tega dobrotnika sodijo? Smrt njegovo zahtevajo, ko

sem pa na dan po prazniku sama videla, sama slišala, kako slovesno in navdušeno so ga sprejemali.«

Zapeklo jo je v srce to nerazumljivo.

Strmela je gor na ta dva moža. Obraz Pilatov je bil resen, leden mir je odseval z njega. A bela roka se mu je zdaj zdaj naglo dvignila, kakor bi nameraval namigniti pred njim stoječemu, naj stopi še bliže, da se pogovorita še bolj sama med sabo, še bolj zaupno. Kaj sta govorila, v šundru ni bilo mogoče slišati in razumeti.

Nenadoma je Pilat vstal, stopil s sedeža, stopil dva koraka proti ljudstvu. Nazarečan se je obrnil za njim. In ji je zablestela naproti izredna belina njegovega obličja, belejša od beline Pilatove toge. Zazdelo se ji je, da mu je vse obličje zablestelo, in se je z začudenjem vprašala: »Odkod ta blesk? Ali od njegovih zlatih las? A saj sonce ne sije nanj, v senci stoji.«

Pilat je dvignil roko, kakor bel golob je zaplavala v zraku, čakal, da so se kriki polegli. In je spregovoril z odločnim, jekleno zvenečim glasom: »Nobene krivde ne najdem na tem človeku.«

»Križaj ga! Križaj ga!« so zabesneli duhovniki in farizeji, stoječi tik pred dvorano. Visoko so dvignili roke in pesti kakor zastave, ki bi naj ljudstvo navdušile. In res je zarjulo za njimi, v odsekanih, od strasti se lomečih klicih: »Križaj ga! Križaj ga!«

Jezus pa je stal, je videla, mirno in kakor bi se vse to njega ne tikalo. Mirneje še ko vojaki ob straneh sodne dvorane. Tem so oči uhajale dol v množico, radovedno, zamišljeno, sovražno, Mirijam ni mogla presoditi.

»Edini mirni v tem strašnem nemiru je on. In vendar je na tehtnici njegovo življenje!« je z občudovanjem razmišljala.

In spet je dvignil Pilat belo roko. A valovanje in šumenje je bilo tako silno, da se ni takoj poleglo. Namestnik je pogledal v stran, bučno je zazvenela trobenta. Zdaj je valovanje plahnelo, splahnelo.

In spet je govoril namestnik, duhovniki so mu razjarjeno ugovarjali. O kralju Herodu je nekaj slišala.

Namestnik se je obrnil k straži. Obstopili so Nazarečana, vedli ga dol na trg, med gnečo čez trg. Del ljudstva se je vlil za odhajajočim.

Pilat je odšel v notranje dvorane.

Ostali so se zdaj razgovarjali nekoliko mirneje.

»Ni pravično, kar delajo,« je presojala ženska srednjih let. »Ni hudodelnik. Otroke nam je blagoslavljal, v puščavi nas je s kruhom nasitil.«

Malo stran od Mirijam in te žene sta stala dva farizeja, eden čudno obširnega, zavaljanega telesa, z dvema podbradkoma, poteč se, da mu je curljalo po mesnatih licih. Zakaj sonce se je peljalo že precej visoko po nebu, počasi kakor bi ga cesta navzgor silno utrujala; in ker ga je težavna pot bolj in bolj razgrevala, je razlivalo hujšo in hujšo vročino čez svet, čez mesto, čez čakajoče. Drugi je bil visok in suh kakor ovenela palma; iz upadlega, sivkastega črnega obraza so mu gorele oči kakor živo oglje v temni noči. Pa je ta suhi srdito zakričal na žensko:

»Hči Belialova, strup si uživala s tistimi kruhi. Da bi poginila ob njih! Otroci tvoji pa se naj spremene v hijene!«

»Otroke mi preklinjaš?« se je raztogotila ženska. »Ali naj prekolnem jaz tvojo mater? Slabega te je rodila, ves bolan si!«

»Vsa v grehih si, o ženska!« je kipel suhi, da se mu je glas lomil in so mu sline škropile po okrog stoječih, »pa boš mene zasramovala!«

»Najprej si ti mene,« se ni marala udati ženska.

»Mojemu bratu, slepo rojenemu, je dal vid,« se je vmešal bližnji moški; menda je hotel ženski pomagati.

»Belcebubov sin!« je zarohnel zdaj debeluhar. »Tudi ti se potezaš zanj! Ali ne veš, da je s pomočjo Belcebubovo delal čudeže. Človek jih ne more.«

»Jasno — navaden človek ne. A ta je prerok, velik pred Bogom. Bog deluje z njim.«

»Iz sinagoge bi te trebalo vreči. Z garjevimi neverniki bodi tvoj delež!«

Mož se je molče umaknil. Umikala se je boječe tudi Mirijam.

Govorili so sem in tja. Odločno za Nazarečana se ni upal potegniti nihče; samo rahlo pomilovali so ga nekateri.

Vojaki so se z obtožencem vrnili. Ogrnjen je imel kratek, star, umazan bel plašč — umobolni so nosili take.

Tudi to je Mirijam zabolelo: »Čemu ga tako sramotijo?«

Spet so govorili. Pilat odločno in ostro, kričeče, strastno, grozeče duhovniki in farizeji.

Videla je, kako Pilat gleda Jezusa neodločen, premišljujoč. Pa je naglo stopil proti zavesi, zagrinjajoči notranje sobane, in je z roko namignil Jezusu, naj mu sledi.

Nad ljudmi je viselo težko pričakovanje. Sonce je žgalo huje in huje. Duhovniki in farizeji so z zardelimi, od strasti spačenimi obrazi govorili ljudem, jim slikali nevarnosti, preteče od Rimljanov, jih podžigali v sovraštvu in strasteh.

Čez precej časa se je Pilat z Jezusom vrnil; Pilat nekako vznemirjen, Jezus dostojanstven in pokojen, kakor bi imel on oblast nad sodnikom in vsemi tožitelji, ne oni nad njim.

Za njima so porivali vojaki moža, v železje vkovanega. Mirijam se ustrašila te odurne prikazni: srednje velik, širok in plečat, z volovskim vratom, pokrit bolj s cunjami kot s pravo obleko, prsi gole, močne, črno obrasle, z obrazom kakor s sekiro izsekanim, je obotavljaje se stopal v ospredje in gledal divje in sovražno, kakor bi se hotel zdaj zdaj vreči na sodnika, na vojake, na množico spodaj na trgu.

Zatrobila je fanfara.

»Po navadi ob vaših praznikih vam bom storil,« je povzel Pilat. »Katerega hočete, da vam izpustim, Jezusa iz Nazareta ali Baraba, morilca, ki se je udeleževal napadov na naše vojake, hkrati je pa izdajal vas nam? Volite!«

»Izpusti nam Baraba!«

Pilat je okleval. Bil je vidno vznevoljen.

»In kaj naj storim z Jezusom, kraljem Judovskim?«

»Nimamo kralja! Križaj ga!«

»Nič smrti vrednega ni storil. Dal ga bom pretepsti in ga bom izpustil,« je odločil Pilat trdo.

Vojaki so odšli z Jezusom. Namestnik za njimi.

Čez dalje časa se je vrnil z Nazarečanom. Toda Bog, kakšnim! Dih ji je zastal, zastalo je srce, ko ga je Mirijam zagledala, vsega razmesarjenega, z veliko trnjevo krono na glavi, površno ogrnjenega s strganim rdečim vojaškim plaščem. Še Pilatova govorica je imela čisto drugačen prizvok kakor prej, ko je vrgel skoraj srdito v morje ljudstva dve besedi: »Glejte, človek!« »Saj ni človek!« bi najrajši kriknila. »Črv je, v prah poteptan črv.«

Zvila se je v dve gubé, skrila se med okrog stoječe, da ga ne bi gledala v tem trpljenju in ponižanju.

A spet je zabučalo kakor oglušajoči glasovi tisočerih trobent: »Križaj ga! Križaj ga!«

»Ali vam ni dovolj, da je tako strašno razbičan!« ji je ječalo srce; roke so ji grabile po licih, zakrivale oči.

In spet burno, srdito prerekanje med duhovniki in Pilatom ... »V Rim pojdemo, k cesarju ... S puntarji držiš ... Nisi cesarjev prijatelj ...«

Kar nenadna tišina.

Mirijam je dvignila glavo, videla je, da Pilat nekaj piše. Vstane, razlomi sodno palčico, jo z naglim zamahom, kakor bi odlučal stru-

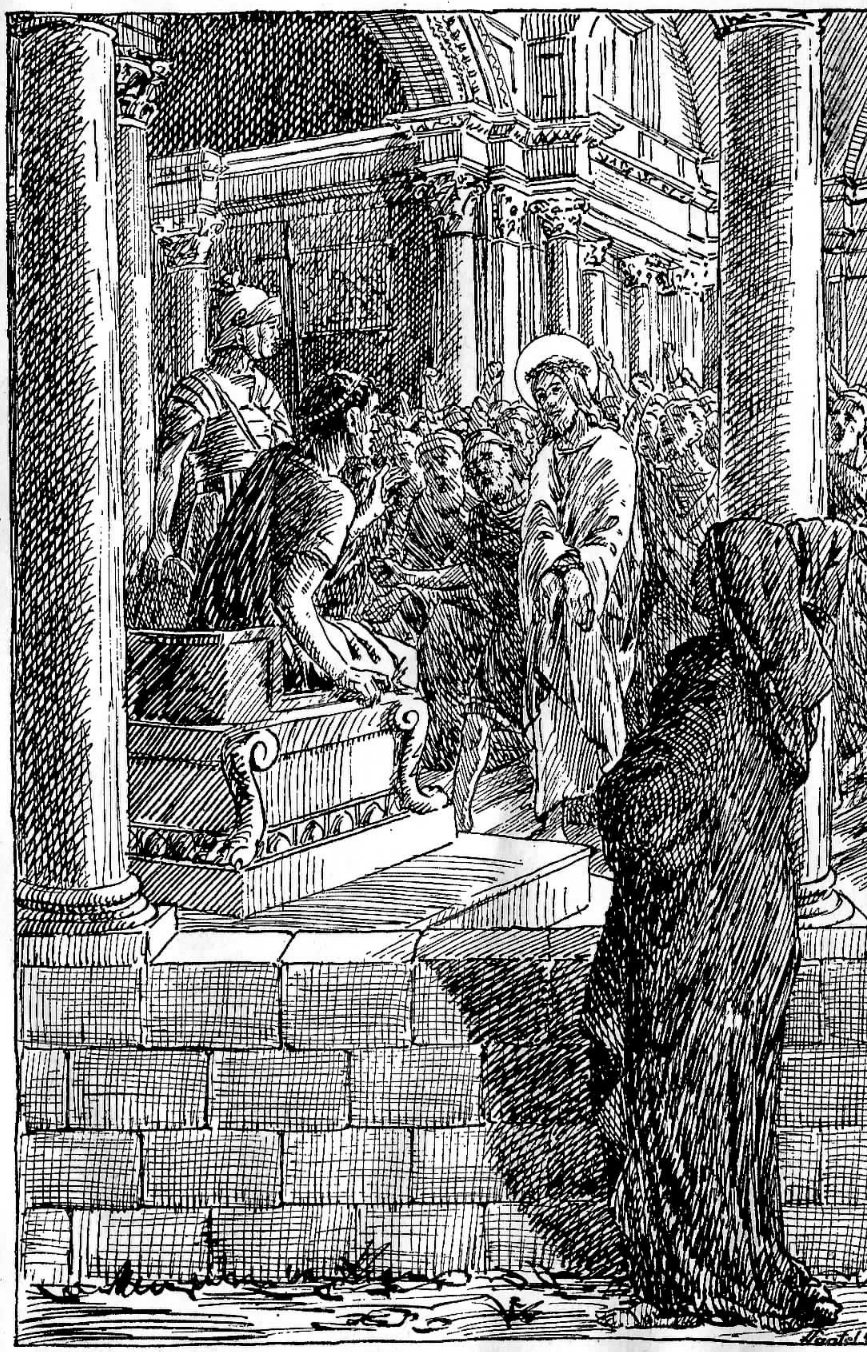

peno kačo, vrže na tla. Mlad služabnik poklekne pred njega, mu vlije vode na roke.

Zazeblo jo je pri srcu, kakor bi ji zaplala ledena mrzla reka čez srce in bi ga potapljala v svojih globinah.

»Nedolžen sem pri krvi tega pravičnega, vi glejte!« je slišala govoriti Pilata na pol razdraženo, na pol pomilovaje.

»Njegova kri pridi na nas in na naše otroke!« je zahrumelo v gruči duhovnikov in farizejev.

»Vzemite ga in ga križajte...«

* * *

Ko so mu naložili križ, so privedli vojaki še dva obsojenca, tatova, razbojnika in prekucuha.

Mirijam, ki je strmé in s sočutjem gledala Nazarečana, se je šele čez čas, ko so jima bili že naložili križe in so vojaki suvali ljudi v stran in kričali: »Proč! Prostor še za ta dva!« obrnila proti njima.

Oči so se ji strahovito razširile. Stresla se je, da bi se skoraj zgrudila. Kakor bi padala v brezdanje globine in bi se zgrinjali čez njo šumeči valovi, ji je bilo.

»Saj to je Dizmas, moj sin! — Tako te spet vidim, otrok moj!«

Hlipaje jokajoča je stopala za vsemi tremi obsojenci, bolj nosila jo je množica, kot je sama šla.

»Tako te torej spet vidim, otrok moj? Zato tista znamenja, tiste težke slutnje? Dizmas, sin moj, kaj si mi naredil táko žalost? Pa sem te vendar lepo učila. Ali je od očeta to? Prekletstvo iz njega? Kazen zanj? Do četrtega roda kaznuje Bog...«

In je kakor v sanjah premišljala, kako se je njegov oče, ko so živeli še v puščavi, družil z možmi slabega slovesa. Kako je prinašal dostikrat domov dragocenosti, ki so jo pekle, ako jih je le pogledala, pekle še huje, če jih je morala prijeti, porabiti jih za življenje, ker so bili tako siromašni. Pa so nekoč tudi moža, očeta Dizmovega, prinesli mrtvega domov. Skoraj nato je borni dom prodala, preselila se v sveto mesto. Tu je upala sina pošteno vzgojiti. A toliko da je zrastel v mladeniča, je zapustil dom in njo, izgubil se nekam v puščavo. Čudne govorice je potem slišala o njem. Vso preplašile so jo, da se je še bolj zapirala pred ljudmi, živela še bolj sama zase. A sina je zmerom pričakovala, bilo ga pa ni. A zdaj ga vidi na smrt obsojenega, na poti na morišče!

Ko so obsojenci prišli po ulici dol in bi naj zavili na levo v drugo ulico, se je sprevod ustavil. Mirjam je zagledala ob voglu hiše

veliko, lepo ženo, kako stega roke naproti prvemu izmed obsojencev, Nazarečanu.

»Njegova mati!« jo je nekdo spoznal, in se je jadrno neslo po sprevodu.

»Njegova mati! Trpeča kakor jaz, usmiljenja potrebna kakor jaz.«

Vroče si je zaželela Mirjam v njeno bližino. Laže bi ji bilo ob nji, se ji je zdelo. Skupno bi nosili skupno gorje. A v ozkih ulicah so jo prerivali zdaj sem zdaj tja, vrgli jo zdaj naprej zdaj nazaj. Toda neprestano je z očmi iskala zdaj mater zdaj njenega sina, s križem obloženega, zdaj svojega sina, istotako križ nosečega.

Vse, kakor v sanjah, hudih, blodnih sanjah. Le ko je videla križe že postavljene, videla od daleč sina kako se na križu zvija, kako mu bledi, a še vedno čedni mladostni obraz podrhteva v groznih bolečinah, se je siloma prerila daleč naprej, do samih križev skoraj.

Tam je videla spet tisto ženo z drugimi ženami in mladim moškim. Kakor omamljena se je zagledala v njo. »Saj sem jo že nekje videla. A kje, kje?« In ji je polagoma vstajalo iz preteklosti kakor v prividu, kako prideta nekega večera v njih dom v puščavi tuja popotnika z majhnim otrokom. Moža ni doma, spet je odšel po svojih opravkih, ki ji povzročajo toliko skrbi. Prijazno sprejme tujce, vesela, da ne bo ponoči sama v hiši s svojim bolnim otrokom. Tujka poprosi vode, da bi otroka okopala. Rada ji ustreže. Okoplje ga. »Daj v ti vodi še ti svojega, bolan je siromaček,« ji pravi potem ljubeznivo in sočutno. Žalostno vzame gobavega sinčka, venomer mora gledati prelepo dete tujkino. Položi ga v vodo — glej, vsa bela postaja voda, gobe padajo z otroka, nežnega kakor rožni cvet ga vzame iz kopeli.

»Joj, saj je to ona! In ta na križu njen sin!«

Sama ni prav vedela, kaj se godi z njo. Prerivala se ji je bliže in bliže. »Tako bi se privila k nji, ti čudodelni ženi, kakor solza, ki ji drsi po licu,« si je govorila kakor v vročici. »Pomagala mi je tedaj, pomagala mi bo tudi zdaj.«

Levi razbojnik na križu je strahotno rjul, pljuval dol na duhovnike in ljudstvo, preklinjal sebe, očeta in mater, dan svojega rojstva, zemljo in nebo. Preklinjal tovariša na sredi: »Ti, ako si res kak kralj, prerok in čudodelnik, celó Sin božji, pomagaj sebi in nama! O, vidim, slepar si, slabši od naju!«

Dizmas je ječal, tudi zdaj zdaj zaklel. Vzdihoval proti sotrpinu na sredi: »Ako kaj si in kaj premoreš, pomagaj sebi in nama.« A

preklinjal ga ni. Nenadoma se mu je pogled s križa uprl v mater Nazarečanovo. Dolgo jo je gledal, zavzet, vidno vznemirjen, kakor bi tudi pred njegovo dušo vstajali prividi iz preteklosti. Od matere Nazarečanove se mu je pogled počasi obračal v stran, na drugo mater, njegovo mater.

Mirijam je videla, kako mu je boleč drget spreletel vse telo.

Kakor prestrašen je naglo odvrnil pogled, globoko zadihal, ga spet uprl v njo, povesil oči, spet jih dvignil, gledal jo, zamižal, odprl oči, gledal jo, gledal. Solze so se mu usule po licih.

»Dizmas, Dizmas, otrok moj ubogi!« mu je klicalo materino srce v ljubezni in odpuščanju.

Kakor bi sledila obešenčevemu pogledu se je žena pred njo nalahko obrnila in tudi uprla svoje oči v njo. In jo je tudi dolgo

dolgo gledala, premišljevaje, kakor bi se trudila, da se nečesa domisli. In Mirijam je bilo — ni pa prav vedela, je li resnica ali samo prijetna domneva — da sliši tih, sočuten in tolažeč glas: »Sestra moja v trpljenju.«

Kar je zaslišala s križa glasne besede Nazarečanove: »Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.«

Tedaj se je levi razbojnik spet razjezil: »Kaj jim želiš dobro še iz svojega in najinega trpljenja! Prekolni jih rajši — če kleti znaš.«

Pa ga je resno zavrnil Dizmas:

»Ali se tudi ti ne bojiš Boga, ki si v isti obsodbi? In midva po pravici, kajti primerno temu, kar sva storila, prejemava, ta pa ni storil nič hudega.«

In kakor bi pomoči prosil obe materi, se je še ozrl na njiju, pa dvignil z zaupanjem oči k sotrpinu na srednjem križu in zaprosil:

»Gospod, spomni se me, kadar prideš v svoje kraljestvo.«

Jezus pa z mirnim, odpuščajočim glasom:

»Resnično, povem ti, danes boš z menoj v raju.«

Tedaj se je Mirijam zrušila na kolena: »Rešen, rešen!«

Poljubila je rob obleke materi Nazarečanovi in ihte govorila: »Ti si storila to — ti — blagoslovljena!«

Mater je ljubil

Umiral je beden človek. Grešnik, razbojnik. Čisto zapuščen in samoten. Ranjen pri roparskem napadu na neki grad se je še privlekel v gozd. Tu je ležal zdaj na mahu, nad njim krošnje dreves, visoko gori zvezdnato nebo. Okrog njega gluha noč.

Ko se mu je tako trgala duša iz telesa, a se mu vendar silovito branila na neznano pot v večnost, mu je dala milost božja, da se je pogreznil v privide. Zazdelo se mu je, da je že umrl in da stoji pred sodbo božjo.

Na sodnem stolu sedi večni Sodnik. Zreta si iz oči v oči. In niti srdit ni pogled Sodnika, dasi dobro pozna vse njegove grehe. Mirno, dostojanstveno sedi, skoraj otožen mu je obraz. Pred njim nadangel Gabrijel z zlato tehtnico v roki — silno natančno pač tehta ta! Ob njem satan, režeč se z odurnim smehljajem.

In ta meče z vidnim veseljem in neprikrito škodoželjnostjo slaba dela in grehe nesrečne duše na tehtnico. Tiste začetne napake in otroške grehe: majhne tatvine — jabolka, smetano, krajcarje — laži, prve kletvice, komaj polzavedne.

»In ti?« — Kaj imaš dobrega? Domisli se — za večnost gre!« za, sliši tih glas, morda le lastni strah, zakaj Sodnik in nadangel molčita.

In se spomni mladosti. In iz spominov, ki so mu zdajci jasni in živi, kakor bi se bilo vse to godilo šele pred nekaj trenutki,

vrže kot protiutež v drugo skodelico svoja neznatna dobra dela iz tistih let: svojo vero, ki se je je komaj zavedal, molitvice, pokorščino materi, siromašni vdovi, in drugim starejšim, da je velikokrat voljno trpel, ako so ga fantje tepli, in ni zmerjal in ne tožil materi, da je ne bi žalostil, kako je molčal, ko so ga zasmehovali zaradi materinega uboštva in njegove borne obleke. In slično.

In glej, skodelica s temi deli se poveša in poveša. Tiho upanje ga spreletava navzlic vsi grešnosti.

A satan, glej, se zmagoslavno smehlja, nič si ni v skrbeh za dušo. Ve pač, da je to šele začetek življenja, začetek tudi zadolženja.

Pa poseže dalje v življenje in meče na tehtnico pregreške njegove fantovske dobe, take celó, o katerih on v mladostni vihravosti in nebrižnosti skoraj mislil ni, da bi bili greh.

Išče pa tudi on v spominih iz tedanjega življenja, ne velikih dejanj — kje bi imel ta? — vendar dela, spočeta iz blage volje, storjena z dobrim srcem: da je potrpel, kadar je bil lačen, da je

komu kaj pomagal, ako je le mogel, dal komu dobro besedo, pokazal tujcu pravo pot, zavzel se za slabotnejšega tovariša, ako so ga nameravali drugi pretepati, bil usmiljen do živali, da je ponesel materi domov, ako je kje kaj dobil — tako ubožna je bila, tako malo veselja je imela v življenju!

Skodelici nihata nekako v ravnotežju, vendar je njegova nekoliko lažja!

A hudobec se le reži, nič se ne dá ugnati. Jemlje njegove zablode in pregrehe, ko ga ni več gledalo skrbno materino oko, pred katero si vendar ni upal stopiti z veliko hudobijo, in mu ni več kazala poti in mu uravnavala korakov po ti poti ljubeča njena beseda.

A on, glej — skoraj praznih rok! Ničesar skoraj nima položiti v drugo skodelico, z žalostjo mora gledati, kako se poveša sovražnikova, z njegovimi grehi obtežena.

Kar trešči satan z mogočnim zamahom, ki kar kaže njegovo nebrzdano veselje in zmagoslavje, na tehtnico njegova razbojniška dela: tatvine, rope, pijančevanja in v pijanosti sramotenje vsega dobrega in svetega, kri, po kajnovsko prelito človeško kri.

Globoko zdrkne skodelica s temi hudobijami, njegova švigne kakor lahko peresce visoko v zrak.

»Pomagaj si, o duša! Spomni se! Brani se! Za večnost gre!« sliši spet tisti tihi glas, a zdaj bolj v skrbeh, bolj odločen. In začuti, da se mora zdaj upreti z vsemi močmi sovražniku iz pekla, ki ga je v življenju tolikokrat s kletvicami lahkomiselno klical, a se mu zdaj neskončno studi in ga žgoče sovraži.

»Kaj pa tisto« — se obupno brani — »ko smo udrli v hišo delavca, ki je v mestu delal, zaslužek pa ženi domov pošiljal! Ko se je upirala in kričala, so jo nameravali tovariši ubiti, njo in otroka v postelji — da je niso, jaz sem jo obranil.«

Vidi, kako se satan kislo kremži, njegova skodelica se pa poveša, kakor bi bil položil velik kamen nanjo. Ravnotežja z nasprotnikovo pa vendar še ni dosegla.

»In ko smo vse izropali starki vdovi pred mestom — da, sem tudi jaz, jetnik tovarišev sem bil, ker si me satan zapeljal v njih druščino — ali se nisem vrnil in bedni ženi iz svojih deležev povrnil škodo?«

Sliši, kako hudoba z zobmi škriplje. In vidi, kako se je njegova skodelica spet znižala. Vendar je satanova še niže.

Silno se prestraši, zakaj čuti: »Zdaj se mora odločiti. A jaz brž ničesar več nimam!«

V strašni grozi išče in išče. Nič!

Pa zakliče v žalostnih in skesanih mislih: »O neskončno Usmiljeni, ki si se usmilil desnega razbojnika, ne zavrzi tudi mene, še večjega grešnika!«

Pa se — kakor bi mu bil kdo prišepetnil — spomni najlepšega v življenju, kar se mu je pa zdelo do sedaj tako naravno in samo ob sebi umevno, da tega niti upal ne bi dejati na tehtnico. A v tem odločilnem trenutku kar nekako srdito vrže proti prežečemu sovražniku to najlepše:

»In mater sem ljubil!«

Kakor bi ga bil po glavi oplazil s škropilnikom, blagoslovljene vode polnim, rogati zacvili in se kar opoteče nekaj korakov nazaj.

Tedaj se okrog njega vse čudovito razsvetli. Ozre se v Sodnika in vidi, da mu obličje žari kakor ob jasnem jutru vzhajajoče sonce. Oči Sodnikove so uprte v tehtnico, kjer se je, o čudo, njegova skodelica globoko globoko poveznila.

»Mater si ljubil« — spregovori Večni in njegov glas je kakor glas srebrne, čudovito pojoče, sladko božajoče strune. »In v spominu na mater, iz tiste ljubezni do matere si bil usmiljen z vsako ženo, vsako materjo, vsakim otrokom. Pa ti bodi mnogo odpuščeno, ker si mnogo ljubil . . . Pridi, ti blagoslovljeni . . .«

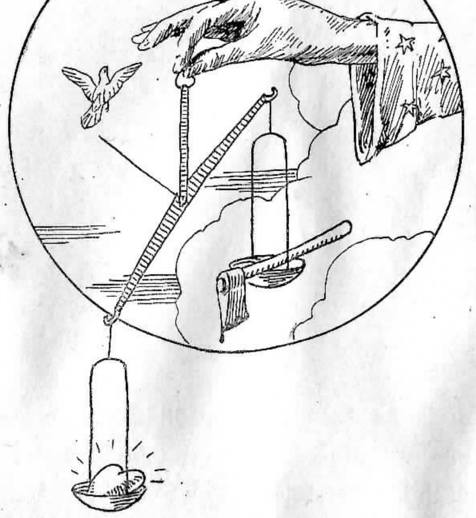

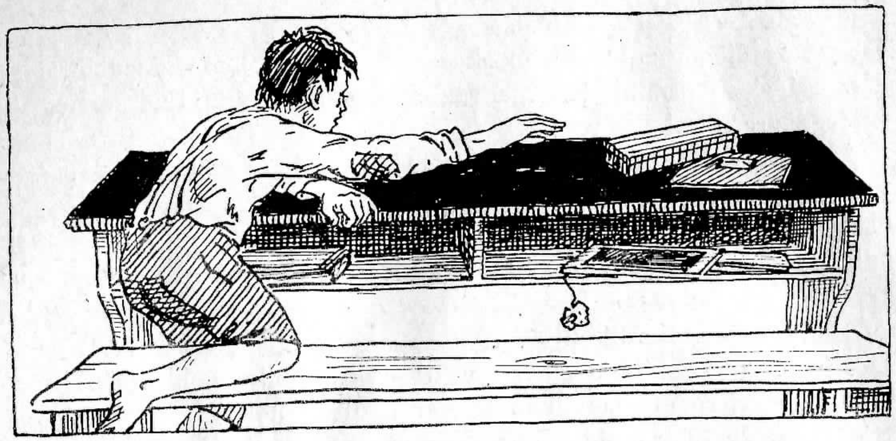

Tatič

»Kaj, če bi mu vzel, Slamniku?«

Ni vedel jasno, odkod in kdaj mu je padla v glavo in v srce ta misel. Kakor bi mu jo bil nenadoma nekdo na uho zašepetal.

»Kaj, če bi mu vzel teh deset dinarjev?«

Prestrašil se je Lojze, razjezil se skoraj. A ne na nevidnega, ki mu je pošepetaval. Na Slamnika, nedolžnega: »Pa je moral prav zdaj pokazati tega kovača! Kaj ga kaže, kaj se baha z njim? Da on pojde na izlet, ker ima kovača, drugi ne gremo, ker ga nimamo?«

Huje ga je skelelo, da je Slamnik, sosed mu v klopi, denar pokazal, kakor misel, da on ne pojde na izlet. Saj on kovača nima! Doma pa, skopi kakor so, mu ga tudi ne dajo. Gospodična učiteljica je namreč naročila: »Kateri se nameravate izleta udeležiti, prinesite deset dinarjev!« Vedel je, da mu jih gospodar ne bo dal. Hudo težilo ga je to izprva, a polagoma se je vdal. Zdaj pa, ko je Slamnik denar pokazal, se mu je nenadoma oglasilo: »Kaj, če bi mu ga vzel? Pa bi šel z njimi.«

Zašumelo mu je za čelom. Nejevoljen je stresel glavo.

A glas, izprva neodločen, skoraj boječ, kakor iz daljnih dalj prihajajoč, je postajal odločnejši, vsiljiv skoraj: »Kaj pa bi tudi bilo, če bi mu ga vzel!«

Ko je videl, kako je Slamnik kovača spet zvil in ga stisnil v škatlico za peresnike, ga je glas že kar prepričeval: »Nič lažjega, ko da mu ga vzameš. Med oddihom, ako gre morda ven ali stopi kam po šoli. Samo, da nikogar v klopi ne bo. Kar roko stegni! Previdno seveda, da kak sosed ne zapazi!«

Dve uri, od osmih do desetih, se je boril s tem nevidnim, zgovornim vabljivcem in s samim seboj. Gospodične skoraj slišal ni. Kakor iz daljave mu je udarjal na uho njen mehki glas, tako ves zbegan je bil po glasovih, ki so govorili v njem, govorili okrog njega: »Toda, ako te vendar kdo zapazi, te zasači prav pri tatvini, kaj mu porečeš?« — »Prazna skrb! Samo pameten in previden bodi, pa te nihče ne more ujeti!« — »A je vendar tatvina!« — »Tatvina?« — Nenadoma so mu misli zašle v preteklost. Spomnil se je dóma, očeta delavca. Kako je, ko je bil še pri njem domá, nastavljal zanke zajcem. In je ponoči vstajal, hodil gledat, se je li zajček ujel. Kdaj kdaj je prinesel kakega domov in so ga snedli. In ni bilo nič hudega, nikake sitnosti. Pa je vendar bila tatvina — čemu bi sicer vstajal oče ponoči in skrivaj hodil po zajčke. Za tatove je noč, za poštene ljudi beli dan! — In mati. Sadje je prinašala večkrat domov, krompir, koruzne storže. Ni povedala, a dobro je vedel, da jih je vzela kar sosedom na njivi. Seveda, potrebni so bili, silno siromašni. To je tožila mati kar naprej in naprej. A vendar — tatvina je bila. Pa ni bilo nič hudega zaradi tega.

Tako tudi ne bo nesreča, ako vzame tega kovača. Ubožnejši je kakor Slamnik. Res, služi tudi ta, a je vendar kmečki sin. Dobi morda od doma kaj, a ti — nikjer! Starši ne zmorejo, gospodar za take reči, za izlete, pač ne dá: trd mož je.

Proti koncu druge ure mu je nevidni vsiljivec kar veleval: »Ne bodi šleva! Ako gredo zdaj po uri drugi ven, kar vzemi! Previdno, seveda!«

Res je ob desetih večina planila iz šole. Samo nekaj deklet na drugi strani in dva, trije dečki pred njim so ostali. Poiskali so si kruh in jedli. Vstal je tudi Lojze, stopil nekoliko po šoli, pa sédel nazaj v klop, vzel torbico, iskal v nji počasi in precej šumno svoj prigrizek. Med tem je previdno stegnil roko, odprl naglo Slamnikovo škatlico — že je imel kovača v roki! Ozirajoč se naokoli, ga li kdo opazuje, ga je urno zataknil za srajco, na golo telo, da je začutil na koži hlad papirja. Streslo ga je ob tem neprijetno hladnem dotiku.

Mislil je poprej, da se bo silno razveselil, ako se mu posreči. A zdaj, glej, nikakega veselja! Kakor leden obroč se mu je za

trenutek ovilo glave, da mu je spet zašumelo za čelom; na srce pa mu je legla utež, da mu je za čas kar zastalo. Šele ko je videl, da se nihče ne zmeni zanj, da torej nihče ni ničesar opazil, mu je odleglo in se je polagoma nekoliko umiril. Vzel je iz torbice kruh, začel ga počasi jesti. A že prvi grižljaj mu je v ustih čudno naraščal, žvečil je in žvečil, prerival ga z desne na levo stran ust, z leve na desno nazaj; le s težavo ga je naposled použil.

Vmes mu je venomer nekdo — skoraj bi rekel, da tisti močni, vabljivi in zapeljivi, ki je poprej tako silil, naj vzame — vsiljivo pošepetaval: »Kaj bo pa zdaj?«

Tretja ura je potekala obupno leno. Lojze se je trudil, da bi pazno sledil besedam učiteljičinim in bi pozabil kovača, pozabil skrbi, pozabil vprašanja in pričakovanja: »Kaj bo pa zdaj? Kako se bo pletlo dalje, kako se končalo?«

A posrečilo se mu ni. Zdelo se mu je, da ga od vseh strani sumljivo pogledujejo. Tudi gospodična ga brž ni merila in tehtala s pogledi nikoli tako kakor danes. In kako nenavadno težko padajo danes njene besede po šoli in nanj, naravnost nanj, na glavo mu, na razbolelo, ranjeno vest. Še huje so ga zmedle in vznemirile njene besede.

Ob koncu ure je gospodična rekla: »Ako je kdo prinesel denar za izlet, lahko dá, da zapišem.« — »Prosim, jaz,« se je oglasil tudi Slamnik. Nekaj jih je že stopalo gor k mizi, Slamnik je iskal kovača. Lojze ga je opazoval po strani in je dobro videl, kako se je vznemiril, ko ni našel v škatlici denarja. Vzel je iz torbice knjigo za knjigo, torbico obrnil in jo iztresel. Nič. Vznemirjen je premetaval knjige, obračal liste. Nič.

»Prosim, gospodična, meni je nekdo kovača ukradel.«

Gospodična in vsi v šoli so se pozorno obrnili proti Slamniku. Če ga morda ni pozabil doma, je vprašala učiteljica. Ali ga ni morda med potjo izgubil?

»Ne. Sem ga imel tukaj. Še kazal sem ga pred šolo.«

»Kdo ga je videl?«

»Jaz, prosim ... jaz ... jaz ...« so se oglasili vsi dečki naokoli.

Kje torej je? Kdaj bi mu ga bil mogel kdo vzeti? Kdaj ga je zadnjič videl?

»Še ob koncu druge ure, ko sem deval kamenček v škatlico.«

»Torej po uri ob desetih. Kdo je ostal tedaj tu v šoli?«

Vstali so vsi tisti. Moral je tudi Lojze, dasi ga je breme, težko kakor stot železa, siloma vleklo dol h klopi.

»Kdor mu je vzel, naj mu z lepo vrne, pa bo stvar poravnana. — No, kdo?«

»Daj!« je svetoval Lojzetu prijazen, a resen glas. »Daj, pa bo vse dobro!« — A takoj drug, še odločnejši, brž prav tisti, ki je poprej tako prigovarjal in vabil: »Ali si nespameten? Lepa sramota bo to zate! Zdaj junaško stoj in odločno taji!«

Vsi so molčali, tudi Lojze. Stal je trdno, s stisnjenimi zobmi, z vročičnimi očmi. Gospodična je gledala naravnost v nje, kakor bi hotela iz njih brati krivdo in priznanje.

»Ali si ti, Lojze?«

»Nisem!«

»Saj je! Kdo pa drug!« ga je odločno obsodil Kotnik, velik, pameten in resen fant.

»Povej, Lojze, če si,« — mu je z dobrim prigovarjala gospodična. »In daj nazaj, pa bomo vse pozabili.«

»Ko pa nisem!«

»Kdo pa bi?« — se je v zadregi obrnila gospodična naokoli in si ogledovala vse, ki so se oglasili, da so med urama ostali notri. Vsi so ji zrli povsem mirno v oči. Pa se je obrnila spet k Lojzetu. »Lojze, ti ga imaš. Daj ga nazaj!« je zapovedala resno.

»Nimam! Kako naj dam?« je iztisnil naglo, suho, ker ga je dušilo.

»Lažeš, Lojze,« ga je svarila s povzdignjenim glasom. »S tem narediš stvar le gršo in hujšo.«

»Priznaj! Daj nazaj!« — mu je spet resno in odločno prigovarjal dobrotni glas. — »Zdaj ne moreš več, si že preveč lagal,« se mu je rogal tisti drugi, prej tako prijazen in vabljiv.

»Ne morem govoriti drugače, ko pa nimam.«

»Gospod katehet pride zdaj. Povedala bom njemu.«

Vsi otroci so se zgrnili okrog kateheta in gospodične, ki mu je neprijetno zadevo pripovedovala.

»Priznaj, Lojze, in vrni!« je prijazno prigovarjal katehet. »Ne boš nič kaznovan, ako prostovoljno daš nazaj, prosiš odpuščanja in obljubiš, da kaj takega ne boš več storil.«

»Glej, zdaj je zadnje. Priznaj, daj nazaj!« je še enkrat skoraj prosil tisti dobrotni glas. — »Še večja bo zdaj sramota,« je strašil in mamil oni drugi. »Zdaj še ostani močan in odločen, in zmaga bo tvoja!«

»Ne morem. Nimam!« se je branil skoraj surovo.

»A nekdo je moral vzeti.«

»Ne vem. Jaz nisem.«

»Preiskati ga! Morda ima kje pri sebi,« je spet odločno posegel vmes Lojzetov tovariš Kotnik.

Lojzeta je spreletelo po vsem telesu: »Zdaj me imajo!«

Gospodična je vprašaje pogledala veroučitelja. Ta je pomišljal.

»Ne,« je odkimal. In je rekel poltiho gospodični: »Ako je nedolžen, mu napravimo preveliko krivico in sramoto.«

Glasno pa Lojzetu: »Na spoved se ne zanašaj. Veš, da odveze ne moreš dobiti, ako ne vrneš. Vrni rajši zdaj!«

»Ne morem, ker nimam.« Glas mu je šel na jok, tako ga je zmagal strah, da bi ga res preiskali.

»Ne moti se, Lojze,« je resno svaril katehet. »Prej ali slej se bo zvedelo, kakor se zve vse. Pojdi!«

Ko je odhajal počasi, s sklonjeno glavo, je še slišal, kako je katehet gospodični omenjal nekaj o slabi vzgoji domá. In mu je bežno in bolestno švignil skoz zbegane misli spomin na ujete zajce, na ukradeni krompir, koruzo in sadje, ki sta jih prinašala domov oče in mati, in na podobne dogodke v domači hiši.

Po šoli je šel Lojze sam za drugimi fanti. Ti ga tudi čakali niso. Videl je, kako so postajali, se ozirali, glasno med seboj govorili. Čutil je, da govorijo o njem. In mu je bilo težko, da je komaj pregibal noge. Kakor v omotici in pijanosti je taval za tovariši.

Ko je prišel domov, so že vse vedeli. Učenci, ki so šli poprej mimo, so povedali.

In se je takoj spet pričelo zasliševanje. Gospodar, gospodinja, mlada dva, vsi so silili vanj: »Ali si vzel? Kje imaš? Kam si dejal? Pa nam boš delal táko sramoto!«

»Zdaj ni več druge pomoči, odločno bo treba tajiti,« si je priznal ves obupan. In je srdito tajil.

Prinesli so mu kosilo, a jesti ni mogel. Ko je šel iz hiše, je zunaj pred vrati za trenutek postal, da bi si oddahnil. In je slišal, kako je naročala gospodinja mlajšemu sinu: »Maks, pazi, če si bo kaj kupil ali če boš videl pri njem kaj denarja. Da ga zdaj ni nič imel, vemo.«

»Ah,« ga je skeleče zabolelo, »za izlet zdaj dati ne morem, kupiti si tudi ničesar ne bom smel. Zakaj sem le vzel.«

Bilo mu je, da bi bridko zajokal. In vendar ni mogel.

»Ako bi bil vzel kdo tebi« — mu je govoril spet dobrotni notranji glas — »bi se zjokal in bi morda pozabil. A zdaj te bo peklo na duši, dokler boš imel ta nesrečni papir pri sebi.«

»Kaj, če bi vrgel v stran?« je pomislil. A mu je glas takoj odgovoril: »S tem krivice ne popraviš. Slamnik vendar denarja ne bo imel.«

Popoldne je gnal na pašo. Vsepovsod je šlo z njim kesanje: »Zakaj sem vzel?« Vse popoldne si je nekako bolestno ponavljal: »Edina rešitev bo, da vrnem. Saj tudi odveze drugače ne dobim.«

A zdaj je prišlo najtežavnejše: »Kako?« Huje ga je težilo in morilo to vprašanje ko tisto težko pričakovanje, preden je vzel: »Kako naj naredim, da nihče opazil ne bo?«

Celó moliti je začel, naj bi mu Bog pomagal, da bi mogel na lep način vrniti. Nekoliko umiril se je s tem.

Po večerji stá šla z Maksom spat v seno. In mu je Maks, ko sta legla, rekel: »Ti, če si ukradel, obljubi takoj Bogu, da še jutri vrneš, sicer ne spim s teboj skupaj. Še treščilo bi ob kaki nevihti v naju.« Obrnil se je na drugo stran in je čez dva tri trenutke že pokojno spal. Lojze pa je strmel s široko razprtimi očmi v temo predse in se je venomer vpraševal: »Kako naj vrnem, kako? O, ko bi bil dal takoj! Ko ne bi bil tajil in lagal! Zdaj je tako težko!«

V bridkih težavah je zaspal.

Drugo jutro so ga v šoli gledali vsi zbočki, vsi neprijazno. Ali se mu je samo tako zdelo? — Pa si je rekel: »Kar zdaj moram! Da se rešim in bo mir!«

Šel je iz šole. Čez kratko se je vrnil, držeč v roki kovača in še nekake papirje. In je zmagoslavno zaklical: »Tole sem zunaj našel. Ali bo ta tvoj, Slamnik?«

Toliko, da ga je Slamnik pogledal, se je razveselil: »Kajpak, moj! Kje si ga našel?«

»Zunaj, med papirji.«

»Menda le v svojem žepu,« je neprijazno popravil Kotnik.

Lojze ga je samo temno pogledal. Bal se je tega pametnega, poštenega fanta zmerom, zdaj, ko je čutil greh na sebi, še bolj.

Ko je prišla gospodična, so ji povedali. Pretehtala je Lojzeta z dolgim pogledom in resno dejala: »Kako je bilo, veš najbolje sam. Kaznovala te ne bom, ker si vrnil, in mislim, da te je že dovolj kaznovala vest.«

Lojzetu je odleglo.

A ko so opoldne prišli na cesto pred šolo in se je hotel pridružiti drugim fantom, da bi šel z njimi kakor ob prejšnjih dneh, mu je zaklical Kotnik z zaničevanjem: »Tatič!«

Lojze je prebledel, ves vzdrhtel. Glasno in boleče mu je v srcu zakričalo: »Pa mi bo ostalo zdaj to grdo ime za vedno?«

Solze so se mu ulile po licih.

V sveti noči

Dete nam je rojeno, Sin nam je dan — in v človeška srca, ki so Bogu po volji, prihaja mir in sreča.

Dve veliki besedi pozna svet: človek je rojen — človek je umrl. Med ti dve besedi je uklenjeno vse naše življenje.

Majhni ste še, a morda ste že doživeli kak tak dan: dan rojstva ali dan smrti v hiši. Kako tak dogodek v hiši vse izpremeni: vse je tako svečano, po prstih hodijo ljudje, šepetaje govore. Ko sem bil še dijak, se je rodil v Gradcu avstrijskemu nadvojvodu otrok. Pa so ulico, kjer je stala hiša nadvojvodova, pogrnili s slamo, da ropot voz ne bi vznemirjal nadvojvodinje matere, ne kratil miru in spanja otroku.

Ko se je rodil v prvi sveti noči najvišji vojvoda, Kralj kraljev, take skrbi zanj ni bilo. A klanjali so se mu nebeški duhovi in blaga človeška srca: angeli so ga prišli v preprosti hlevček molit, pastirji s poljan betlehemskih ga počastit. In kakor ne rojstnega dne nobenega človeških otrok se veselimo vsako leto tega rojstva; težko, z nemirnimi srci ga pričakujete vi mali, s hrepenenjem mi odrasli, in vsi postanemo ob tem blagoslovljenem času nekako boljši, mehkejši, nežnejši, z novo rojenim otrokom spet otroci. Veselimo se, zakaj Dete nam je rojeno in to Dete je sam Sin božji. Čudovita in sveta noč kakor je velik in svet dan, ko je na Kalvariji isti Sin božji izročil dušo v roke Očetove: Začetek in dopolnjenje našega odrešenja.

Leta 1910 smo bili Slovenci v Jeruzalemu. Obiskali smo tudi Betlehem, kraj rojstva Gospodovega. Mrak je že ogrinjal mestece,

ko so nas arabski vozniki pripeljali gor — slabe tri ure od Jeruzalema je Betlehem, na hribih. Luči so že gorele po hišah, otroci in meščani betlehemski, stoječi pred hišnimi vrati, so nas prijazno pozdravljali — skoraj vsi Betlehemčani so kristjani, skrbni in delavni, zato je bila tudi okolica mesta lepo zelena, vestno obdelana, okrog Jeruzalema manj. Po večerji smo šli nekateri duhovniki na streho

frančiškanskega samostana, v katerem smo stanovali. In smo kar onemeli ob čudoviti tišini in krasoti noči. Visoko visoko nad nami nebo, globoko modro, vse posejano z zvezdami, med njimi je stal kakor pastir med ovčkami krajec lune. Pod mestom proti puščavi tiste zelene poljane, na katerih so pasli pastirji, ko se jim je v prvi sveti noči prikazal božji poslanec in je nebeški zbor prvič zapel: »Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so Bogu po volji . . .«

Tako nebeško lepa je morala biti tista prva sveta noč, sem si mislil. Pa sem si po prvem začudenju rekel: A gotovo niso tudi tukaj, kakor nikjer na svetu in v nobenem življenju ne, vse noči tako lepe in pokojne. So tudi tukaj kakor povsod oblačne, mračne in viharne. A sem čez čas tolažeče predel misel dalje: A kaj naj ti viharji, ko je pa vendar tu spodaj Betlehem, tam v Jeruzalemu Kalvarija, dva najsvetejša kraja odrešenja in svobode otrok božjih, nad vsem pa večne nebeške zvezde; najsi jih tudi oblaki zagrnejo, ugasiti jih ne morejo, zasijejo spet in spet.

O otroci, zdaj vam potekajo dnevi še mirno in brezskrbno kakor tiho šumljajoč potoček med jelšami in vrbami, najsi ste kdaj morda tudi lačni in vas v tankih oblekcah zebe. A leta bodo hitela, odrasli boste. In pridejo skrbi, pridejo težave. Toda če boste ohranili v srcu vero v to troje: v Betlehem, v Kalvarijo in v večne božje zvezde, boste ostali v vseh težavah, ob vsem trpljenju močni in srečni.

Kar vam iz srca želim.

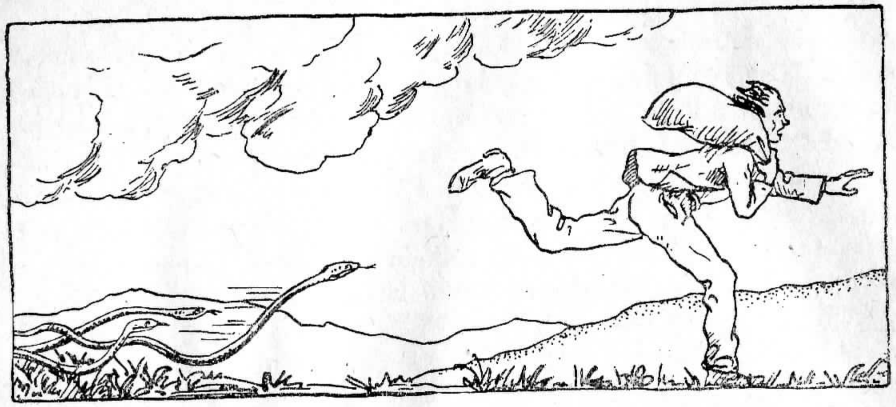

Kačja kraljica in hlapec

Greva s starim cerkovnikom Blažem na Uršljo goro. Krog naju dehteči gozdovi, pod nama svet, nad nama sinje nebo z velikim, gorečim biserom. Iz globočin plavajo čez svet glasovi zvonov, sobota je, štiri popoldne, večernice zvonijo v vseh cerkvah. Nekje v dremoti gozda potrkava žolna. Zdaj zdaj se kratko, skoraj zlobno zasmeji šoja. Sicer vse mirno. Le najini koraki poltiho odmevajo med drevjem. Najino govorjenje je kakor molitev.

Zašumlja ob poti.

»Kača,« preudarno pribije cerkovnik. »Jih je mnogo tod okrog. Posebno doli v Suhodolu.«

In pripoveduje. Polagoma, kakor bi besede precejal, ali kakor bi znova vse doživljal, mu teče govorica.

»Dobro se spominjam, bil sem za hlapca pri Smolčniku, pa sem nesel v mlin, dol v Suhodol. Vroč dan je bil. Kar zaslišim v kameniti drči ob stezi čudno šušljanje, kakor tiho požvižgavanje. Pogledam — polna drča kač, kar prekopicavale so se druga čez drugo. Postojim, gledam. Kar se ena zažene po drči proti meni, morala me je opaziti. Jaz pa v beg. Letel sem, da še brž živ dan ne tako; sem jih kar čutil za seboj, ne samo tiste — vso gomazen. Žakelj mi je poskakoval na rami. Odvreči pa ga nisem maral. Mislil sem, kar poskakoval na rami. Odvreči pa ga nisem maral. Mislil sem, če me gomazen dohiti, kar nanje ga vržem. Pa sem jim srečno ušel. Zdaj sem star, zdaj jim ne bi, a tedaj sem bil korajžen in poskočen fant.«

»To ste bili junak, da žaklja niste marali odvreči.«

»Nak, nisem ga.«

Zadovoljno se smehlja; dobro mu je dela pohvala.

»Tudi škodovalo mi ni nič. A s hlapcem tu doli na Plešivcu je bila drugačna. Malo starejši od mene je bil. Kakor veste, je s Plešivca daleč v Razbor, v Podgorje, v Slovenj Gradec, v Javorje ali na Goro, kamor je še najlepše, le strmo. Hlapec ni rad zahajal v cerkev; tudi če bi bilo bliže, menda ne bi šel. Ga pač ni veselilo. Rajši je pohajal ob nedeljah in praznikih po gozdovih. Tako tudi na binkoštno nedeljo tisto leto. Zvonilo je s hribov in iz dolin, povsod so bile svete maše, v Razborju, v Javorju, v Podgorju, v Šmartnem,

v Slovenj Gradcu. Tudi na Gori so pritrkavali; kakor vsako leto je bilo na binkošti gori prvokrat v letu opravilo. A hlapec komaj da je kaj prisluhnil. Bolj ga je zanimal les, smreke, mravljinjaki, kako bodo obrodile to leto črnice.

Že je bil na suhodolski strani gore. Kar pride do sipine, kjer so prejšnja leta žgali apno. Pogleda po belem kamenju — pomislite, vse kamenje polno gadov in modrasov! V krogu leže, v sredi pa velika zelena kača s krono na glavi. Kačja kraljica je bila. Kar bleščala se ji je krona v soncu. Hlapec gleda, gleda. Kar vzdigne kraljica glavo, naravnost v fanta se zagleda. Videlo se je, da postaja nemirna. Vznemirjeno so se začele gibati tudi vse druge, vse se zazrejo na stran, kamor je gledala kraljica. Nekatere švignejo pokoncu.

Hlapcu je postalo vroče. Pa klobuk v roko in v beg. Ves preplašen je prišel domov.

Od tedaj smo ga videli vsako nedeljo v cerkvi. Popoldne pa je bral doma svete bukve. V les ga ob praznikih ni bilo moči več spraviti. Še ob delavnikih težko.

Pa ni dolgo živel. Bog ve, kaj je bilo, je li bilo od tistega strahu, ali se je prehladil, pokašljavati je začel, hiral je, druga jesen ga je vzela. Morda so mu tudi kače tako naredile. Bog ve, mogoče je vse.«

Z Uršlje gore se razlije kakor blagoslov božji svetu in vsaki stvari na njem srebrno zvonjenje.

Zamišljena stopava, molčiva oba . . .

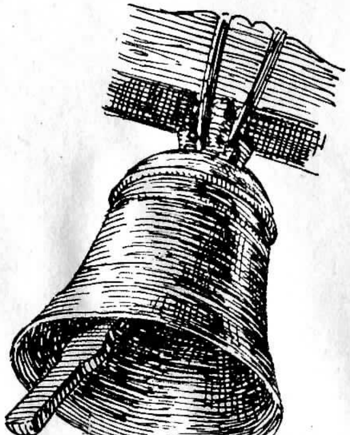

Luna in žabica

Noč je bila jasna in tako tiha in negibna, da se je skoraj slišalo, kako je mesečina polzela po spavajočih listih dreves ter curljala med vejevjem in listjem dol na zeleni mah.

Ob gozdu je bil tolmun. Voda v njem je bila čista, mirna, kakor da je v pokojno snivajoči noči tudi sama zaspala in da sanja prelepe sanje.

V zrcalu tolmuna se je ogledovala luna. Tako lepa se je zdela sama sebi, da ji je okrogli obraz kar seval od zadovoljstva ter se ji je v tihi sreči ves smehljal.

Ob tolmunu je sedela majhna žabica. Že v mraku je bila zlezla iz vode, sedla na obrežju v travo ter z velikimi, precej neumno se čudečimi očmi ogledovala gozd, ves s srebrom mesečine preplavljen, tiho okolico, v morju mesečine se kopajočo, okroglo luno visoko gori na neizmernem oboku neba — in drugo, tisti daljni luni povsem podobno spodaj v tolmunu. Tako zaverovana je bila v ogledovanje teh čudežev, da niti enkrat ni zakvakala.

Kar je v bližini nekaj zašumljalo. »Zajec bo,« je pomislila žabica. »Ta mi ne stori žalega.« Ozrla se je z napeto izbočenimi očmi na okrog. A zajca nikjer in od nikoder. — »Ni zajček, kača bo. Ta me požre.«

Štrbunk — je skočila žabica v tolmun, v velikem, plašnem zagonu daleč tja na sredo vode.

Površina vode se je zagugala, zazibal se je val za valom, krog za krogom se je širil čez vse površje tolmuna. In z vodo se je vznemirila in zazibala podoba lune, razširila in razlezla se je po vsem tolmunu; v čudno spakedranih, bolestno zvitih oblikah je odsevala iz plivkajoče vode.

»Glej, glej,« je razmišljala prava luna visoko gori na nebesnem oboku, »tako majhna živalca, drobna žabica, pa mi je v trenutku popačila vso mojo zalo podobo.«

Pač kakor popačijo majhne napake, razvade in nečednosti najlepšo podobo, podobo božjo v nas, našo dušo.

Prvi razred

Kdaj so vendar minile počitnice? Toliko da smo jih pričeli, pa so že pri koncu! Toliko lepih načrtov sem koval: »To bom naredil v počitnicah, to napisal.« A bežali so dnevi, kakor bi jih odnašal brzokrili veter. Odhiteli so, da ne vem kdaj. In delo? In načrti? Ostali so pač načrti. Kdaj bodo postali življenje, resničnost? Vse zakrito z neodmakljivim zastorom temne, molčeče prihodnosti!

Prvo uro stopim vedno z napetostjo v prvi razred, k malim, še nepoznanim. V štirih prvih klopeh sede novinci: na eni strani dečki, na drugi deklice. Zadaj večji, ki so hodili v šolo že prejšnje leto, nekateri že dve ali več let — posebni učenjaki.

Večina jih je iz sosedne župnije, šola je od naše cerkve čez pol ure oddaljena, na meji sosedne župnije, da prihajajo otroci tudi od tam, v mesto bi imeli predaleč.

Tako stojim pred neznanci. Nekako divji se mi zazde v prvem trenutku. Nikake zveze še pač ni med nami. Velika razdalja, hladna nepoznanost nas loči.

Tišina, molk. Vse gleda, molči. Najmanjši zro plašno. Menda trka ob vsa srca tesno vprašanje: »Kaj pa ta? Kaj bo storil z nami? Kaj nam bo povedal?«

Drobnemu fantku v drugi klopi gre na jok. S težavo ga zadržuje. Ustnice mu drhte, oči so mu vse solzne. Deklice so pogumnejše. Vprašaje strme gor proti meni. Obrazi so jim napeti, a mirni. Kakor bi si bile nadele krinke, da skrijejo zanje svoje misli in svoj strah.

A polagoma se oddahnejo. Tiste nehote narejene, v prvem začudenju, v trenutni preplašenosti nadete krinke padajo. Izginja iz oči napetost in strah — punčice so se jim bile ob tem pričakovanju čudno povečale. Pa začno morda misliti, na tihem upati: »Saj ne bo tako hudo.«

Samo tisti drobni fantek se ne more umiriti, ne se prilagoditi toplejšemu okolju, ne prosteje zadihati v že precej očiščenem ozračju. Vso uro mu obraz drhti, vso uro mu teko solze. Še obrisati si jih ne upa. Sedi ves ključen — nesreče in obupa podoba. Kako mu pač udarjajo na uho moje besede, ko ga tolažim, da mu ne bomo storili žalega. Morda jih komaj sliši. Na srce mu menda že ne potrkajo. Odmeva vsaj ne zbude. Kakor razbit zvon mora biti danes njegovo srce. Sosed, še manjši, še drobnejši, tudi doma sta soseda, prvič ga je danes prignala mati, tega drobnejšega, tik pred mojo uro — ga po strani pogleduje, ves zamišljen: smili se mu pač ubogi sosed. Tolažiti ga seveda ne more. A ta se drži kar imenitno. Povsod mi sledi in me opazuje s čudečimi se očmi.

Izprašujem jih, kako jim je ime, kje so doma. Dečki odgovarjajo počasi, okorno. Nekateri, kakor bi mi razodevali veliko skrivnost. Deklice živahneje. Ta, ona kar podjetno. Še nasmehlja se. Se pač zaveda: »Ne bo tako hudo ne!«

Ko po uri odhajam, je že vse precej drugačno. Iz prvotnega mrtvila, iz tiste težke otrplosti ob začetku se je že nekaj izoblikovalo, vsaj v nejasnih, meglenih obrisih: življenje.

In saj ura tudi ni bila za to, da bi jih že kdo ve kaj naučil. Prvo je bilo: odpreti srca, najti pot do duš. Zdi se mi, da se je vsaj malo posrečilo. Prvi koraki. Prvi pogled čez visoko obzidje. Polagoma bo treba stopati dalje. Zdaj je še vse surovo zgnetena gmota.

Treba jo bo previdno obdelovati, dihniti v njo duha. Morda bo iz tega, onega mogoče narediti celó umotvor.

Prvo, šele poganjajoče cvetje. Kje je še sad!

* * *

Prihodnjo uro mi prinese fantič, ki je prvo uro prejokal, tri debele hruške. Precej zelene. S silo jih je kje oklatil, same že niso odpadle. Me li hoče z njimi podkupiti? Ni treba, sva si že brez tega prijatelja. Branim se: »Le ti jih imej!« »Ne, ne!« se brani on še bolj trdovratno, »jih še imam«. Moram jih vzeti. Vesel odhaja v klop.

Skoraj vsi novinci sede že manj okorno in leseno. Prihaja pač v nje nekaj toplote, živahnosti in nagajivosti iz zadnjih klopi, od večjih.

Čez nekaj ur je že življenja dovolj; časih kar preveč. Med starejšimi. Začetniki so še skromno mirni. Večji polni neugnanosti. Nekateri vsaj.

V zadnji klopi sedi Helčka, dekletce kakor angelček. A živo srebro. Vse se ji zdi čudovito, vse smešno. Ob vsaki malenkosti se na glas zasmeje. Ne more se brzdati.

Ali Francelj, Mrzelj se piše, a je najvročekrvnejši v razredu, nemirnež, da mu je celó med otroci treba iskati sličnega. Hodil je v šolo že v mesto; šele pred kratkim so vzeli starši tu v bližini kmetijo v najem. Gospodična učiteljica v mestu ga je opisala: »Najboljši učenec. A pri vsaki vragoliji gotovo zraven.« Sestra Franja — dvojčka sta — hodi z njim v prvi razred. Sestra Marija v drugega. Marija je vsa resna. Kakor Madona sedi s svojo pristriženo glavico v klopi. Franja sedi ob Helčki. Te dve seveda ne moreta biti mirni, prezdravi sta. Kar na vsem lepem se začneta objemati — Helčka zlatolasa, Franja z vranje črno, pristriženo glavico. A proti Franclju sta še zaspanki! Ta bo moral postati gledališki igralec. Kadar kažem kaj z rokami in ne gledam naravnost njega, pa se naglo obrnem proti njemu, ima roke vedno v zraku: posnema me, teater igra, na moj račun! Pa mu roke kar omahnejo, in se smehlja, kakor bi bil najnedolžnejši v razredu.

»Ne boš me ukanil, Francelj. Kaj si spet počenjal?« — Živo in odločno odkima: »Nič!« — »Nič? Ali še lažeš?« — Odkima: »Ne!« — »Bomo videli. Povej mi . . .« Pa zna. — »Tvoja sreča, da znaš. Sicer bi ostal po šoli.« — »Odkima: »Ne!« — »Ne? Prosil te bom!« — Pa se smehlja nedolžno in zadovoljno, kakor da ni storil še nikoli nič hudega in ni bil še nikoli kaznovan. A sestri pravita: »Vsak dan je doma tepen, tako je poreden.« — Bog, Bog, kaj še le bo s tem Francljnom?

Ali Maks, županov. Za Francljnom sedi. Francelj močan, okrogel kakor cmok. Maks droben, rdečeličen. A govornik, da mu ga ni para! Kadar mu namreč ni treba povedati tega, kar bi se bil moral naučiti. Tedaj je velik molčečnež. A kadar je v nevarnosti, da bo kaznovan, govori kakor najbolj prebrisani narodni poslanec.

»Ti, Maks, zadnjič si se spet pri procesiji smejal?« — »Nak! Ah — hm . . . Ješovska Urša je rekla, ko jim je bajta gorela: »Naj ta stari klumpet kar zgori, bomo dobili vsaj novo hišo.« — »O ti malopridnež, kako pa prideš zdaj na Ješovsko Uršo?« — »Je tudi spodaj pri mestu gorelo, ravno to noč.« — »Kako pa že to veš?« — »Hovnikov Miha je našemu ateju pravil.«

Vse govorice si zapomni, vse ve. Samo katekizma ne. Kar iztresa novice. Samo da bi svoje grehe skril! — Ali ga primem: »Domov grede ste se spet tepli?« — »Nak! — Ah — hm — Vrčkovnikov pastir pa se danes preseli. Ferdlu, hlapcu, je uro ukradel. Pa ga je Ferdl že tako pretepel!« — Požira sline, napeto gleda, kaj bom rekel. Časih se res izmaže, časih se mu temeljito ponesreči.

A mnogi sedijo mirno in resno, da jih ni treba nikoli opominjati. Je pač vsak življenje zase, ustvarjen od Boga po drugačnem zamislu, obdarovan z drugačnimi lastnostmi. —

Kadar jih gledam tako pred seboj, se večkrat na tihem vprašam: »Kaj le bo s tem drobižem čez deset, čez petnajst let?« In se mi nenadoma zazdi, da gledam petdeset stez: nekatere bele, ravne in gladke, druge polne kamenja, strmo se vzpenjajoče v težke višave.

In ne vem, katere naj blagrujem, katere obžalujem . . .

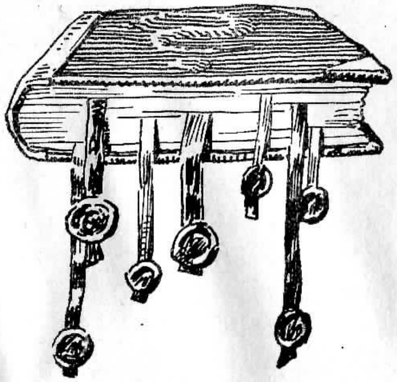

Sanjarije

»Kako sladko diši materina dušica!« se je na lahko, sanjavo smehljal pastirček Tinček, na hrbtu ležeč v travniku, z drobnimi prstki mečkajoč steblce in ozke lističe babje dušice.

Travnik se je položno nagibal v dolino. Tako je Tinček lepo videl krave pod seboj; a nad seboj, kadar se je z velikimi rjavimi očmi zagledal v višino, neskončni nebesni obok. In mu je ta bolj zajemal in razgibal dušo in misli kakor njegovi skrbi izročene varovanke, županove krave. Zakaj nebo je lepo in mirno, krave muhaste in nagajive. Kdaj pač ure in ure zadovoljno in pokojno mulijo res ne preveliko travo. A kdaj se katera podmuljeno in kradoma pripase do njive z ajdo, ali si kar na lepem zmisli, pusti pašo in jo mahne naravnost v ajdo, kakor bi nikakega pastirčka ne bilo! Tedaj je treba kaj naglo vstati, zakričati za grešnico, pohiteti za njo, jo z bičem ošvrkniti, morda si bo zapomnila, kaj je dovoljeno, kaj ni.

A mnogo lepše, ko kričati na krave, se zdi Tinčku, če more mirno ležati, materino dušico mečkati in jo zamišljeno žvečiti, v visoko, sinje nebo strmeti in sanjariti, sanjariti.

Ni čudovitejšega na svetu, se mu zdi, kakor sanjariti in v mislih z oblaki popotovati. Saj ni nemirnejših popotnikov na svetu, se mu zdi, kakor so oblaki, ptičke, voda in veter.

Kolikokrat poseda ob potoku pod travnikom in opazuje, kako v strugi valčki v daljavo hite, prav kakor živa, razumna bitja, ki se jim silno mudi. Nemirni, nepočakani preskakujejo kamenje, se v vsi naglici zvijajo nad in pod koreninami jelš in jagnjedi, ki stoje ob strugi ter jim svoje zvite in krivenčaste noge podstavljajo in so jim samo v napotje. Kar jezno klokotajo in žuborijo ob njih in čez nje. In dasi se nikoli ne vrnejo, ti begunci in popotniki, jih vendar nikoli ne zmanjka. Kako čudovito!

In veter, ki čez hribe pribeži in kar zdivja po dolini in mu na begu klobuk z glave zbije in ga daleč v stran kotali — kako silno se mudi temu neugnanemu razposajencu!

In ptičke, večno nemirne. Vse ozračje je njihovo morje. Plavajo v njem hitro in gibčno kakor postrvi spodaj v planinskem potoku.

Najčudovitejši so pa oblaki. Ne samo da so večni popotniki in romarji, tudi najspretnejši glumači so, hujši kakor tisti, ki se je razkazoval pred nedavnim v mestu in je uganjal kar čudne. Še hujše oblaki: neprestano menjavajo podobo in obličje. Ljudje so zdaj, zdaj živali. Zdaj človek in žival skupaj, jezdeci, na konja prirasli. Ladje zdaj, naglo v neskončnost ploveče, zdaj vihrajoče zastave. Na večer goreče hiše, velikanske plamenice, tekoče ognjene reke.

Časih opazuje strmé, kako se na nebu napadajo, divje prerivajo in bore dolge vrste bojnih čet. Možje in konji se valjajo v valovečih vrtincih, padajo, vstajajo, drug čez drugega v divji ježi vihrajo... In spet se gmote oblakov mešajo, prerivajo in mečkajo, kakor kadar pri gospodarju županu prva dekla s krepkimi rokami in z vso močjo, da ji teče pot po čelu, mesi v velikih nečkah testo za domačo peko... Časih se po širnih nebesnih planjavah poriva dolga, tesno strnjena procesija, tako stežka in počasi, kakor bi bila od dolge poti že čisto zdelana in opešana... Časih so pa oblaki majhni in rožnati kakor obrazki deklic pri procesiji na svetega Rešnjega Telesa dan; ali kakor bi smehljajoči se angelčki kukali izza nebesnih zaves... Časih bežita dva kakor za stavo čez nebesno plan. Hitita, hitita — in v daljavi, kjer je neba konec, nenadoma padeta v nevidne globočine... Časih pa privede nebeški pastir svoje belo rožnate ovčke na nebesni pašnik, dolgo, gosto čredo. Tedaj bo drugi ali tretji dan dež...

Vse čudovito, vse nemirno, vse v daljavo, v neznane tujine bežeče: oblaki, ptičke, voda in veter. A najlepši so oblaki. In najbolj vabijo za seboj. Pač mora biti čudovito tam za hribi in gorami, v daljnem svetu tam zunaj. Res, dedek, še bolj babica, govorita slabo o tujini, o tistem daljnem, nepoznanem svetu. Da se mu je mati,

ki je nikoli videl in poznal ni, izgubila v njem, se pogovarjata časih. In da on ne sme nikoli vanj, bi se tudi v njem izgubil, mu pravita časih.

A kako bi se naj izgubili! Saj se niti pisma ne, ki jih druga dekla pri županu večkrat od ženina iz Amerike dobi. In ta je vendar onkraj morja, Amerika. Pismo je pa tako drobno in majhno. Pa se ne izgubi! Kako se mu je le mati mogla? Čudno! In kako bi se on, ki mu je že enajst let in bo leto za letom starejši in večji!

In saj bo vendar moral iti v svet! Da kaj prisluži, za dedeka in babico. Da jima bo pošiljal denar, kakor mlajši dekli njen ženin, in si bosta hišico kupila. Čudno le, da njegova mati ničesar ne pošlje. Ko bi pa bila dedek in babica tako potrebna. Tako uboga sta!

Najhujša bol Tinčkova je, da sta dedek in babica tako siromašna. In tako stara, da že skoraj nič delati ne moreta. Dedek tako ne — osemdeset jih menda že ima; sam prav ne. Pa večinoma pred bajto poseda, gor proti nebu in soncu pomežikava, kašlja, premišljuje. Sam Bog ve, kaj misli, ko ves božji dan tako poseda. Babica, nekoliko mlajša, hodi še na delo, večinoma h gospodarju. A dela skoraj vse leto, da odsluži gospodarju stanovanje v bajti in krpico njive ob hišici. Trda sta, gospodar in gospodinja, nerada dasta. Pri vsakem pol litru mleka, ki ga gospodinja babici dá, godrnja, kako malo se je danes naredilo. Nikoli jima ni dovolj te robote. Sama pa živita kakor grofa, ob pečenki, poticah in vinu. Dedek in babica vina vse leto še okusita ne. In vsi skupaj, dedek, babica in on, kadar več gospodarju ne pase — eno obleko mu za to kupi — stradajo, pozimi v razrahljani bajti neusmiljeno zmrzujejo.

»Kakšna pravica je vendar to?« razmišlja Tinček večkrat. In stiska zobe, da ne bi od žalosti zajokal ali zakričal. In stiska pesti, kakor bi nameraval udariti. A koga naj?

Ne, te pravice ne razume. Stari pastir Blaž, ki pase poleti za vso vas krave na vaških ledinah in je siromak kakor dedek, mu je sicer nekoč razlagal: »Glej, fant, tako je na svetu: morje je, velike reke, manjše reke, potoki, ribniki, mlake in majhne kaluže. In je prav in v redu tako. Ne more biti po vsem svetu morje. Samo majhne mlake in mlakuže — bi tudi ne bilo v redu. Prav tako so na svetu veliki bogatini, manjši bogatini, siromaki in nemaniči. Ne smejo biti vsi ljudje siromaki. Ne pa tudi samo bogataši in velikaši — kdo bi pa delal?«

»Že prav, že prav,« razmišlja Tinček. »A kako, da smo ravno mi taki siromaki?«

Ne najde povoljnega odgovora. Zato bo treba v tujino. Da bo kaj prislužil, da bo mogel kaj poslati dedeku in babici, kakor županovi dekli njen ženin.

In vrnil se bo bogat. Pa bo kupil gospodarjev grunt. Prav do tedaj bo morda vse zapravil: s pečenko, poticami in vinom. Pogostoma pravi: »Otrok nimam, lahko dobro živim. Do smrti bo že zaleglo.«

Da, tedaj mu odkupi on. Samo če bosta dedek in babica še živela! Pa ne bosta več stradala, ne več zmrzovala. Morda pride še mati, ki bi se naj bila nekje izgubila, česar pa on prav ne verjame.

Da, pojde! Za oblaki, za ptičkami, za vodo in za vetrom pojde. V tuji svet pojde, pa prav zares.

A da bi se v njem izgubil — ne, tega pa že ne!